

Noteer nu reeds in uw agenda het symposium van VAV op 14 oktober.

“Naar een communautarisering van de gezondheidszorg in 2024”

KBC IBAN nr.: BE22 4073 0622 5147
Secretariaat VAV: Dascottelei 78 2100 Deurne
Tel. 0468-309334 (NIEUW NUMMER)
e-post: info@vlaamsartsenverbond.org
webstek: www.vlaamsartsenverbond.org
Het secretariaat is open op dinsdag en donderdag (9 u-17.30 u).

RAAD VAN BESTUUR 2023-2025
REDACTIERAAD PERIODIEK
Dr. J. Van Meirhaeghe (Voorzitter)
Dr. Lieve Van Ermen (Oud-voorzitter en Ondervoorzitter)
Dr. B. Garmyn (Secretaris)
Dr. Geert Debruyne (Penningmeester)
Dr. Frank Goes (Hoofdredacteur Periodiek)
Dr. J. Dockx (VAV-Cultuur)
Prof. Dr. Eric Ponette (Lid)
Dr. Chris. Geens (Lid)
Dr. Karel Vermeyen (Lid)

RAAD VOOR ADVIES
prof. dr. D. De Looze, UGent
prof. dr.A. Dupont, VUB
prof. dr. P. Van Cauwenberge, voorzitter HoGent
prof. dr. Ph. Vandekerckhove, Rode Kruis Vlaanderen

PERIODIEK
Verantwoordelijke uitgever: dr. F. Goes,
Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat
Hoofdredacteur: dr. F. Goes

De gepubliceerde bijdragen verschijnen onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Layout: www.xpair.be
Drukkerij: www.vanderpoorten.be

INHOUD

VOORWOORD	3
CITATEN	4
AAN HET WOORD	5
POLITIEKE ACTUALITEIT	7
WANDELINGEN DOORHEEN DE GESCHIEDENIS VAN VLAANDEREN	11
DE KLIMAATOPWARMING	13
VAN UW HOOFDREDACTEUR	17
FACTUEEL	18
HET ABORTUSDEBAT	21
CULTUUR	
TAAL	26
BOEKEN	27
SCHILDERKUNST	29
TENTOONSTELLINGEN	31
IN MEMORIAM	34

LIDGELD VANAF 2023

Gedrukte Periodiek

Elektronische versie

Gewoon lid

110

90

Arts in opleiding of zonder praktijk

70

50

Artsenkoppel

150

130

Artsenkoppel in opleiding of zonder praktijk

90

70

Steunend lid

200

Voorwoord

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 bepaalt dat het Vlaamse parlement en de Vlaamse regering, wat het gezondheidsbeleid betreft, bevoegd zijn voor de zorgenverstreking - weliswaar met tal van uitzonderingen - en voor de gezondheidsopvoeding evenals de preventieve gezondheidszorg.

Op 3 maart 1999 werden in het Vlaams Parlement 5 resoluties over de staatsvorming goedgekeurd. Resolutie nummer 4 zegt dat: “... de normerings-, uitvoerings- en financieringsbevoegdheid betreffende het volledige gezondheids- en gezinsbeleid moeten integraal naar de deelstaten worden overgeheveld, dus onder meer met inbegrip van de gezondheidszorgverzekering en de gezinsbijslagen (kosten compenserende regelingen). Daarbij moeten de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de vrije keuze bekomen om toe te treden tot het stelsel van de deelstaat Vlaanderen of van de Franstalige deelstaat, dat telkens zowel een regeling voor de inkomsten als voor de uitgaven bevat ...”

Deze resolutie werd aangenomen met een grote meerderheid en zonder tegenstemmen. Er is dus in Vlaanderen een breed maatschappelijk draagvlak om op korte termijn naar een eigen gezondheidszorg te evolueren.

Het Vlaams Artsenverbond (VAV) heeft een rijke traditie in het organiseren van academische zittingen, congressen, colloquia en symposia, die langzaam maar zeker de weg banen naar een eigen Vlaamse gezondheidszorg en een eigen Vlaams gezondheidsbeleid. De nog altijd zeer lezenswaardige rapporten van deze studiedagen kan men nog altijd consulteren op onze webstek www.vlaamsartsenverbond.org.

Ondanks de resoluties, de wetten en de decreten, ondanks de voortdurende inspanningen van verenigingen als de onze horen we nog dagelijks schrijnende verhalen over de onopgeloste taaltoestanden in de Brusselse ziekenhuizen, geraakt het francofoon gesjoemel met contingentering en artsenquota niet opgelost en blijven de transfers het bodemloos vat vullen.

Sinds 1999, dus bijna een kwarteeuw, is er wat de communautarisering van de gezondheidszorg betreft eigenlijk een stilstand. En met Vivaldi dreigt er zelfs een achteruitgang. De Vlaamse partijen in deze regering kunnen niet

genoeg op hun verantwoordelijkheid gewezen worden. Het jubileumboek “100 jaar Vlaams Artsenverbond” is een handleiding voor de realisatie van onze missie, een autonome Vlaamse gezondheidszorg. De volgende weken en maanden zullen we die handleiding persoonlijk bezorgen aan de politieke en maatschappelijke actoren, zodat ze nu eindelijk eens werk zouden maken van de definitieve en effectieve Vlaamse gezondheidszorg.

Zoals reeds aangekondigd: onthoud de datum van zaterdag 14 oktober 2023. Dan is er het VAV-symposium “Naar een communautarisering van de gezondheidszorg in 2024!”.

Jan Van Meirhaeghe
Voorzitter VAV

De wereld is een gevaarlijke plek om te wonen; niet vanwege de mensen die kwaad willen, maar vanwege de mensen die daar niets tegen doen.

Albert Einstein

De gelukkigste mensen hebben niet het beste van alles. Maar zij maken van alles het beste.

Boedha

Als je wilt dat je kinderen intelligent zijn, lees ze dan sprookjes voor. Wil je dat ze briljant zijn, lees ze meer sprookjes voor.

Albert Einstein

Vertel een leugen vaak genoeg, luid genoeg, en lang genoeg en het volk zal je gaan geloven

Adolf Hitler

Een pessimist ziet een moeilijkheid in elke opportuiniteit; een optimist ziet een opportuiniteit in elke moeilijkheid.

Winston Churchill

België is een land dat werd uitgevonden door de Engelsen om de Fransen een hak te zetten.

Charles de Gaulle

CITATEN

verzameld door frank goes

AAN HET WOORD

Dr. Van Meirhaeghe kan u, voor wij het gesprek brengen naar het Vlaams Artsenverbond eens iets vertellen rond uw loopbaan als arts orthopedisch chirurg-de technische veranderingen die jij hebt meegemaakt-en vooral de veranderingen in de mentaliteit van de patiënten.

- afgestudeerd nog als Dr in genees-, heel- en verloskunde UGent 1981.
- erkenning orthopedisch chirurgie 1987
- fellowships wervelkolomchirurgie in UK (Oswestry), Heidelberg en Marseille
- start AZ St-Jan Brugge 1988
- technische veranderingen: tijdens opleiding opkomt arthroscopie. Eerst knie, later andere gewrichten. In de wervelkolom: eveneens explosie van technische vernieuwingen: implantaten maar ook meer en meer minimaal invasieve chirurgie. Ik was betrokken bij een Europese multicenter studie ivm kyfoplastie (Een nieuwe, minimaal invasieve behandeling voor rugpijn veroorzaakt door pijnlijke osteoporotische indeukingsfracturen van de wervelkolom).
- veranderingen mentaliteit patiënten? Volgen de tijdsgeest. Zowel wij als de patiënten evolueren mee. Illustratief: een kwetsuur waarvoor in het begin van mijn loopbaan 3 maand arbeidsongeschiktheid werd voorzien, krijgt nu ondanks fors verbeterde chirurgische technologie zes maand...

Op 25 februari 2023 werd u verkozen als voorzitter van het VAV maar dat was dus niet de eerste maal. Waaraan diende het VAV te werken tijdens uw vroeger voorzitterschap en is dat gelukt? Kan u daar tevreden op terugkijken -hoe was de medewerking en de inzet van de leden en vooral van de bestuursleden?

- in 2002 volgde ik prof Eric Ponette op. Wij vormden de volgende 6 jaar een hecht team.
- in de jaren 90 had Eric het succesvolle initiatief genomen om colloquia en symposia te organiseren rond thema's die allemaal al richting communautarisering van de gezondheidszorg en de sociale zekerheid gingen. Ook hechte samenwerking met verschillende geledingen van de Vlaamse Beweging.
- mijn voorzitterschap was vooral het bestendigen van die lijn en 2-jaarlijkse organisatie van die samenkomsten en studiedagen.
- in die periode ook veranderingen bij Periodiek.

Intussen van maandelijks blad geëvolueerd naar 2-maandelijks en later naar nog minder. In die periode ook een Nieuwsbrief zodat we voor ledencontact toch minsten 6 tot 8 publicaties per jaar hadden.

- ook ontstaan en ontwikkelen van de webstek.
- het dalend ledenaantal bleef een voortdurende bekommernis.
- het idee om meer met de digitale communicatie en media te werken blijft nog altijd sluimeren. Wij zouden het lidgeld drastisch verlagen en het ledenaantal verhogen door bijna alleen nog via het web te werken. Niemand in het bestuur had expertise of kon tijd vrijmaken. Maar de digitale piste moeiten we blijven overwegen. Kijk naar Doorbraak.
- toen ontstond ook het idee om meer leden te maken door te verruimen naar andere gezondheidswerkers: tandartsen, apothekers, kinesisten, verpleegkundigen. Blijft valabele optie.
- toen ook nog veel ervaring in het bestuur met memorabele leden Bob de Beule, Rem Lenaerts en Robrecht Vermeulen.
- VGV-Cultuur bleef ook een speerpunt waar we regelmatig de leden mee charmeerden. Is nog altijd zo.

Dan volgt logischerwijze natuurlijk de volgende vraag; Waar concentreert de vereniging zich nu op-wat zijn de actuele doelstellingen en welke middelen kunnen worden gebruikt om dat te realiseren?

- doel is nog altijd onze missie realiseren.
- ledenblad Periodiek is opgewaardeerd en blijft nodig om de band met de leden te onderhouden.
- 2-jaarlijkse symposia verder organiseren.
- cultureel aanbod blijven garanderen.
- inzetten op digitale media en communicatie.

Proberen hierdoor dalend ledenaantal te compenseren, en nieuwe “digitale” leden te werven.

- idee om uit te breiden naar andere gezondheidswerkers terug opnemen en uitwerken.
- politiek en pers blijven solliciteren om onze missie blijvend onder aandacht te houden.

Het Vlaams Artsenverbond V.A.V.-voorheen Vlaams Geneesheren verbond V.G.V. bestond 100 jaar in 2022. Kan u inschatten hoe alles er zal uitzien over tien jaar. Ik weet dat voorspellen moeilijk is, zeker wanneer het over de toekomst gaat.

- hopelijk komt de realisatie van onze doelstellingen dichterbij. Tot dan moeten we ons blijven inzetten en blijven bestaan.
- ik hoop een aantal jonge mensen aan te trekken om de fakkel door te geven en om op dezelfde nagel te blijven kloppen, met de media en middelen die ons vandaag ter beschikking staan.
- iedere verkiezing wordt de moeder van alle verkiezingen genoemd, maar in 2024 moet het stilaan gebeuren.
- uit contacten die ik de laatste weken had met leden van jaren her verneem ik onbegrip dat de logische stap naar confederalisme er maar niet komt. Het belgicisme is taaiër dan we dachten, maar deze staat

is uitgeleefd. De Vlamingen moeten eindelijk kiezen voor de onafwendbare verandering en ontmanteling van B.

Hebt u een verklaring waarom de jonge generatie artsen niet geïnteresseerd zijn in zaken die hen -en hun leeftijdsgenoten- rechtsreeks aanbelangen zoals de toelatingsproef-de versnippering van bevoegdheden rond medische zorgen enz.

- ik denk dat de jongere generaties daar wel interesse en aandacht voor hebben, maar het is al langer duidelijk dat groeperen en aansluiten bij een vereniging achteruitgaat. Individualisme primeert.
- een duimpje omhoog of naar beneden is snel aangeklikt, maar zich organiseren om iets aan te klagen of op een andere manier te veranderen, dat komt er niet van.
- hoewel er veel meer communicatiemogelijkheden zijn, is er in feite steeds minder communicatie.

Laat ons afsluiten met enkele vragen rond de huidige denkwereld. Hoe staat u tegenover “woke”?

Niet aan mij besteed.

Volgt u de discussies rond klimaatwijziging en is volgens u de “mens” verantwoordelijk voor de klimaatwijziging, die er buiten discussie, dus wel is?

- de mens is zeker mee verantwoordelijk voor de klimaatwijziging.
- volgens mij gaat die parallel met de toename van de wereldbevolking. In 1 generatie is de wereldbevolking verdubbeld. Dat is niet vol te houden.
- in de westerse wereld doen wij immense inspanningen zowel technologisch als met bewarende maatregelen, maar de rest volgt niet.

Leiden wij nu betere “artsen” op dan voor 20 jaar?

- ja, ook in de opleiding is er onmiskenbaar vooruitgang.
- maar ik zie de laatste jaren weer een terugval. We moeten opletten dat we geen technuten opleiden, die door technologie hun gebrek aan empathie verdoezelen.

**Dank voor uw medewerking en eerlijke antwoorden.
Frank J Goes 28/05/2023**

POLITIEKE ACTUALITEIT

BEGROTINGSTEKORT EN STAATSSCHULD

In vorig nummer van Periodiek (jan-feb-maa 2023) werd, uitgaande van een publicatie van Alain Mouton en Daan Killemaes, de Belgische gewestelijke economische kloof (verschil in bruto beschikbaar jaarinkomen per hoofd van de bevolking en verschil in werkzaamheidsgraad) besproken met haar weerslag op gewestelijk, gemeenschaps- en federaal begrotingstekort en schuldgraad. Er werd op gewezen dat Vlaanderen voor beide parameters best scoort en de federale overheid het slechtst. Er werd ook vastgesteld dat de gewestelijke financieel-economische kloof niet enkel de geldtransfers uit Vlaanderen veroorzaakt doch die ook in stand houdt.

Voor België wordt het verwachte *begrotingstekort* in 2023 geschat op cijfers tussen 5,9 en 5,1 % van het bruto binnenlands product (bbp) (1, 2). In het stabiliteitsprogramma hebben de Belgische regeringen de belofte uitgesproken om tegen 2026 terug te keren naar een tekort onder de norm van 3 % van het bbp (2). Volgens het Planbureau is in volgende legislatuur per jaar een begrotingsinspanning van 0,7 % van het bbp (of 4 miljard euro) nodig; over de hele legislatuur van 5 jaar impliceert dat een inspanning van 3,5 % van het bbp, of 20 miljard euro (3). De *staatsschuld* bedraagt voor België in 2023 ruim 106 % van het bbp (1). Meestal worden de schulden uitgedrukt als procent van het bbp; dat is zinvoller dan per inwoner

omdat een land met een grote economie de schulden gemakkelijker kan afbetalen dan een land met een kleine economie. Per inwoner heeft België de hoogste staatsschuld van Europa: 47.952 euro (4). Bij ongewijzigd beleid zien de gemeenschappen en gewesten tussen nu en 2031 hun schuldgraad stijgen volgens de Nationale Bank. In Vlaanderen zal de toename heel beperkt zijn. Alle overheden, behalve de Vlaamse, moeten aanzienlijke extra saneringsmaatregelen nemen (5).

Bart De Smet, voorzitter van het Verbond van Belgische Ondernemingen en van de Groep van Tien, het overlegorgaan tussen de vakbonden en werkgevers, besluit zijn interview: “*We zijn in de EU bij de slechtste van de klas voor het begrotingstekort en de overheidsschuld.*” (6)

CONTINGENTERING: STAND VAN ZAKEN

In vorig nummer van Periodiek vermeldden we dat de Raad van State op 2 februari 2023 geen opmerkingen formuleerde bij het besluit van de Vlaamse regering dat het startquotum voor artsen volgend academiejaar optrekt naar 1.424 en voor tandartsen naar 218; dat besluit werd op 10 februari goedgekeurd door de Vlaamse regering.

Op 19 april ll. meldde Mediquality dat de Vlaamse ministers van Onderwijs Ben Weyts en van Welzijn en Gezondheid Hilde Crevits hun bezwaren hebben geuit over de federaal vastgelegde quota voor artsen en tandartsen. Zij verzetten zich vooral tegen het advies van de federale planningscommissie om de communautaire verdeelsleutel voor de artsenquota om te zetten van 60N/40F naar 55N/45F en tegen het voorontwerp van de ministerraad om het historische overschot aan artsen in de Franse Gemeenschap te schrappen. In een reactie liet minister Frank Vandenbroucke weten dat hij vragende partij is voor overleg en dat de Vlaamse regering hem zou laten weten hoeveel studenten ze wil laten starten in de opleiding geneeskunde in het academiejaar 2023-2024 (7). Deze melding van Mediquality werd bevestigd door artikels van Pascal Selleslagh in De Specialist (8) en van Geert Verrijken in Artsenkrant (9).

Op basis van de genoemde meldingen publiceerde de Raad van Bestuur van VAV, in samenwerking met het

Aktiecomitee voor een Vlaamse Sociale Zekerheid (AK-VSZ), op 24 april ll. een persbericht met de boodschap dat de verdeelsleutel 60N/40F moet gehandhaafd worden, dat het historische overschot aan Franstalige artsen moet gecompenseerd worden, des te meer daar de Franstalige artsen in verhouding tot de bevolking voor 29 % oververtegenwoordigd zijn in het totaal aantal artsen in België. En tenslotte dat de Vlaamse regering, indien niet voldaan wordt aan de twee genoemde eisen, in afwachting van de overheveling van de ganse gezondheidszorg naar de gemeenschappen, jaarlijks een Vlaams quotum zou eisen dat ruim voldoet aan de Vlaamse behoeften (zie elders in dit nummer).

Op respectievelijk 6 en 8 mei ll. meldde De Specialist en Mediquality dat ministers Ben Weyts en Hilde Crevits in een brief aan minister Frank Vandenbroucke gevraagd hebben om het federale quotum aan te passen aan de Vlaamse eis om volgend academiejaar 1.600 studenten te laten starten aan de opleiding (10, 11).

Op 12 mei ll. heeft de federale ministerraad de artsen-quota voor 2029 goedgekeurd. Zo kunnen in 2029 2.173 artsen afstuderen: 1.244 (57,25 %) voor de Vlaamse Gemeenschap en 929 (42,75 %) voor de Franse Gemeenschap. Die aantallen zijn gebaseerd op het advies van de federale planningscommissie; voor de Franse Gemeenschap is dat advies volledig gevolgd, voor de Vlaamse Gemeenschap heeft de federale regering het voorgestelde quotum nog met 100 verhoogd “om het historisch opgebouwde tekort aan arts-kandidaten in de Vlaamse Gemeenschap sneller af te bouwen” (12, 13).

We stellen dus vast dat de Vlaamse regering inzake de contingentering haar autonomie vergroot door het, door haar gewenste, starquotum te laten kennen aan de federale regering.

VERENGELING VAN HET HOGER ONDERWIJS

In vorig nummer van Periodiek meldde we een vraag van em. prof. Godelieve Laureys en Kristiaan Versluys aan Vlaams minister van Onderwijs Ben Weyts om het gebruik van het Engels aan de Vlaamse universiteiten te versoepelen, evenals een reactie van de Vereniging Vlaamse Academics (VVA) gericht aan minister-president Jan Jambon en minister Ben Weyts.

Het grootste twistpunt was de masteropleiding burgerlijk ingenieur. Drie Vlaamse universiteiten – KU Leuven, UGent en VUB – dienden een aanvraag in om te mogen afwijken van de huidige regelgeving, die bepaalt dat er voor elke Engelstalige master een Nederlandstalig equivalent moet zijn. De universiteiten willen die Nederlandstalige masters vanaf volgend academiejaar schrappen (14).

Voor minister Weyts is die schrapping meer dan een brug te ver: “De Vlaamse regering geeft een negatief oordeel over de aanvraag tot vrijstelling van de equivalentievoorwaarde voor een aantal anderstalige opleidingen van de Katholieke Universiteit Leuven, de Universiteit Gent, de Vrije Universiteit Brussel en de Universiteit Antwerpen. Het gaat om alle Engelstalige masteropleidingen burgerlijk ingenieur die een aanvraag hebben ingediend om vrijstelling te verkrijgen voor de verplichting tot taalequivalentie.” (15)

VARIA

Op 17 maart ll. reikte het Flor Grammensfonds de jaarlijkse **Flor Grammensprijs** uit aan Jürgen Constandt, voorzitter van het Vlaams & Neutraal Ziekenfonds (VNZ) en van het Actiecomitee voor een Vlaamse Sociale Zekerheid (AK-VSZ). Hij kreeg de prijs voor de inspanningen van het AK-VSZ om de splitsing van de Belgische SZ op de politieke agenda te blijven zetten. Hij besliste om de bijhorende geldprijs over te maken aan het AK-VSZ. Vorig jaar kreeg hij de Orde van de Vlaamse Leeuw van de Beweging Vlaanderen-Europa (16). Gefeliciteerd, Jürgen, je verdient het!

Het Vlaams & Neutraal Ziekenfonds onderzoekt jaarlijks **de uitgaven- en inkomstenverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië** op basis van cijfers van de Landsbond van de Neutrale Ziekenfondsen, goed voor 5,12 % van de bevolking of 588.437 inwoners.

Inzake uitgaven voor de gezondheidszorgen werd er in 2022 in Wallonië per hoofd 109,85 euro of 4,4 % meer uitgegeven dan in Vlaanderen.

Inzake bijdragen aan de SZ betaalde een Vlaming in 2021 gemiddeld 22,7 % meer dan een Franstalige landgenoot. In Wallonië genoot 22,08 % van de bevolking in 2022 van het recht op verhoogde verzekeringstegemoetkoming tegenover 16,13 % van de bevolking in Vlaanderen.

Het aantal uitkeringsdagen voor ziekte en invaliditeit lag in Wallonië per gerechtigde bijna 6 dagen hoger dan in Vlaanderen, of ruim 22 % meer (17).

Op 6 mei ll. hield het AK-VSZ in Affligem een symposium met als thema “Sociale zekerheid en vergrijzing: wie gaat dat blijven betalen?”

Alain Mouton, redacteur bij Trends, besprak de transfers in de sociale zekerheid en stelde dat de vergrijzing de transfers niet zal omdraaien.

Johan Van Gompel, senior economist bij KBC en voorzitter Studiecommissie voor de Vergrijzing, behandelde de vergrijzing en haar budgettaire kost.

Prof. Herman Matthijs, voorzitter van de Hoge Raad voor Financiën, besprak de begroting en de schuldgraad van de federale en regionale entiteiten.

Jürgen Constandt, voorzitter van het AK-VSZ, besloot dat economische groei en activiteitsgraad belangrijk zijn voor de betaalbaarheid van de sociale zekerheid en dat de grote kloof tussen Vlaanderen en Wallonië blijft bestaan (18).

Voor meer informatie: zie www.akvsz.vlaanderen

Dokter Dirk Dewolf, administrateur-generaal bij het Agentschap Zorg en Gezondheid (AZG), werd op 8 mei ll. 65 jaar en gaat met pensioen. Tussen 2008 en 2013 was hij **adjunct-kabinetschef Gezondheidszorg en Ouderenzorg** op het kabinet van gezondheidsminister Jo Vandeurzen. Intussen is hij meer dan 9 jaar administrateur-generaal van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid. Hij is de idee van communautarisering van de gezondheidszorg genegen en was meermaals spreker of toehoorder op de symposia van het VAV.

Op 1 maart ll. werd hij opgevolgd door Karine Moykens, aangesteld als waarnemend administrateur-generaal bij het AZG. Haar vorige functies waren: secretaris-generaal van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) bij de Vlaamse overheid, evenals leidend ambtenaar van het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA). Intussen wordt de

fusie tussen de departementen WVG en AZG voorbereid (19, 20).

De VRT-serie “**Het verhaal van Vlaanderen**” in 10 afleveringen en het boek “**De canon van Vlaanderen**” gaven reeds aanleiding tot massa’s artikels. Binnen dit bestek beperk ik me tot een korte beoordeling.

Verteller Tom Waes heeft van “het verhaal” een aantrekkelijke en goed toegankelijke televisievertoning gemaakt. Het gebruik van de tussentaal is evenwel voor discussie vatbaar. Doodjammer is dat er geen woord valt over de achterstelling van het Nederlands in het België van de 19de eeuw, noch over de verzelfstandiging van Vlaanderen in de 20ste en 21ste eeuw. Bart Brinckman formuleert het zo: “... Vervolgens werd de ontluikende taalwetgeving in de 19de eeuw, een succes van de opkomende Vlaamse Beweging, genegeerd ... Maar hoe zat het dan met die unieke Vlaamse staatsvorming ... ? Groeiende België niet uit tot een federaal land, waarbij de regio’s een eigen regering, een eigen parlement en verregaande bevoegdheden kregen? ... Maar het zelfstandige Vlaanderen en de rist politici die daarvoor hebben gestreden, blijven in nevelen gehuld.” (21) Die “vergetelheid” werd niet begaan in “De canon van Vlaanderen”. Pieter Van Berckel schrijft: “Het Vlaams-nationalisme, de Vlaamse Beweging en de ontvoogding van Vlaanderen krijgen voldoende aandacht met hoofdstukken over Conscience, de taalstrijd, staatsvormingen en de Ijzertoren. Tot slot zitten er ook enkele verrassende, maar

daarom niet minder relevante keuzes tussen: vensters over lintbebouwing, tussentaal en de Franstalige cultuur in Vlaanderen. Het eindresultaat is al bij al evenwichtig werk, waarin men soms verrast en clichés vermijdt.” (22). Daarmee ben ik het eens.

Op 9 mei ll. vestigde Luckas Vander Taelen de aandacht op een aankomend probleem in Brussel. Tijdens een toespraak naar aanleiding van het traditionele Irisfeest hield de Brusselse minister-president Rudi Vervoort een toespraak waarin hij pleitte voor de **afschaffing van de gemeenschapscommissies die bevoegd zijn voor onder meer onderwijs en cultuur**: “Mijn visie voor morgen is weggaan van het communautaire en volledig kiezen voor het gewestelijk niveau.”

Luckas Vander Taelen reageerde: “Weinig jonge Brusselse Vlamingen kennen dat verleden. Zij moeten eraan herinnerd worden dat het aan de Vlaamse financiering van hun onderwijs en cultuur te danken is dat hun taal niet verdwenen is onder de franskiljonse pletwals. ... Het zou een historische fout zijn om onderwijs en cultuur naar het gewestelijk niveau te verschuiven, waar Franstaligen in de meerderheid zijn. In Brussel heeft het Nederlands overleefd dankzij de Vlaamse Gemeenschapscommissie en haar voorgangers. Bij een nieuwe staatsvorming kunnen de Vlaamse onderhandelaars die geschiedenisles maar beter in gedachten houden.” (23)

REFERENTIES

1. Jean Van Emptem: Commentaar, De Tijd 11.05.23
2. Dieter Dujardin: Alleen Bulgarije en Slowakije dieper in het rood dan België, De Tijd 12.05.23
3. Bart Van Craeynest: Het Kraaienest – Een begrotingsinspanning van 20 miljard euro, De Tijd 10.05.23
4. Ruben Mooijman: Per hoofd torst België hoogste staatsschuld van Europa, De Standaard 05.05.23
5. Wouter Vervenne: Schulden deelstaten exploderen, De Tijd 21.04.23
6. Bart Haeck: Interview met Bart De Smet, De Tijd 03.05.23
7. Belga: Weyts en Crevits uiten bezwaren over artsenquota in brief aan federale regering, www.mediquality.net 19.04.23

8. Pascal Selleslagh: Vandenbroucke vraagt overleg artsenquota met Vlaamse ministers, www.despecialist.eu 18.04.23
9. Geert Verrijken: “Eenzijdige benadering ondermijnt geloofwaardigheid en draagvlak federale artsenquota”, www.artsenkrant.com 19.04.23
10. Belga: Vlaanderen vraagt startquotum van 1.600 studenten geneeskunde, www.despecialist.eu 06.05.23
11. Belga: Vlaanderen vraagt startquotum van 1.600 studenten geneeskunde, www.mediquality.net 08.05.23
12. Pascal Selleslagh: 100 extra artsen voor Vlaamse Gemeenschap, www.despecialist.eu 12.05.23
13. Belga: Federale regering keurt artsenquota 2029 goed, www.mediquality.net 15.05.23
14. Klaas Maenhout: Universiteiten en Weyts clashen over Engelstalige masters, De Standaard 10.03.23
15. Persbericht van de Vlaamse regering over beslissingen van ministerraad van 3 maart 2023 m.b.t. 32 aanvragen voor verengelsing van hoger onderwijsopleidingen, geciteerd door An De Moor op 03.03.23
16. Wannes Vansina: Jürgen Constandt krijgt Flor Grammensprijs voor inspanningen voor splitsing sociale zekerheid, Persbericht van het Flor Grammensfonds 17.03.23
17. Jürgen Constandt: Perstekst VNZ “110 euro: zoveel kost een Waal gemiddeld meer aan ziektekosten dan een Vlaming!”, Vlaams & Neutraal Ziekenfonds, www.vnz.be 26.04.23
18. Persbericht AK-VSZ: Symposium “Sociale zekerheid en vergrijzing: wie gaat dat blijven betalen?”, www.akvsz.vlaanderen 06.05.23
19. Pascal Selleslagh: Karine Moykens treedt in schoenen topambtenaar Dirk Dewolf, www.despecialist.eu 06.03.23
20. Wouter Colson: Karine Moykens volgt Dirk Dewolf op als baas Zorg en Gezondheid, www.artsenkrant.com 08.03.23
21. Bart Brinckman: En plots bestaat de Vlaamse natie niet meer, De Standaard 06.03.23
22. Pieter Van Berkel: De canon van Vlaanderen – Voor elk wat wils, 't Pallieterke 18.05.23
23. Luckas Vander Taelen: Als Vervoort de passie preekt, De Standaard 09.05.23

Eric Ponette

Wandelingen doorheen de geschiedenis van Vlaanderen I

“Een land gezegend door de natuur trekt sinds de voorhistorie doorlopend vele volken aan”

Deel I

Voorwoord

Om de geschiedenis van een land en volk volledig tot recht te laten komen is een multidisciplinaire blik noodzakelijk. Lokale onderzoekers en professoren publiceerden de voorbije eeuw overvloedig over hun werk en brachten zo degelijk materiaal naar buiten over de prehistorie, de archeologie, de antropologie, het klimaat en natuurlijk over de politieke en de religieuze geschiedenis waarbij wij het bijzondere kunstpatrimonium niet mogen vergeten.

Het past nu aan de wijzen van het volk, of aan onze academici, de maatschappelijke taak op te nemen om de ganse kostbare schat van Vlaanderen op een begrijpelijke en onderhoudende wijze onder de aandacht te brengen, waarbij hier een eerste aanzet volgt.

Onze buurvolkeren hebben doorheen vele eeuwen mee geplukt van de rijke en de rijpe Vlaamse wijngaard en het eigen volk moet meer bewust gemaakt worden van het uitzonderlijk en specifiek verleden.

De Voorgeschiedenis

Dit betreft zoals bekend de periode waarover er nog geen geschreven bronnen bestaan. Het schrift ontstond in het Oude Nabije Oosten, in een ook door de natuur gezegend meerstromenland Mesopotamië.

De archeologie en de antropologie maken de prehistorie van Vlaanderen mee duidelijk en is goed gedocumenteerd. De Neanderthalers die men in onze musea tegenkomt verbleven inderdaad gedurende een paar 100.000 jaar ook in Europa. Maar het opgegraven skelet in Neandertal bij Düsseldorf (19de eeuw) en ook dat in Engis bij

Luik en dit in Spy bij Namen maken deze groep nog geen voorouders van ons.

Is deze groep volledig van de aardbol verdwenen en dan is het uitkijken noodzakelijk naar de klimaatveranderingen en vooral naar de glaciële periodes.

30 000j geleden begon hier de laatste volle ijstijd, waarvan de eerste periode erg pluviaal was. Door de erop volgende erg koude periode die ruim tot 10 000j geleden liep, stond op vele plaatsen alles onder water of beter onder ijs en toen begon hier de opwarming van de aarde wat niet steeds slecht is. De nog heden steeds doorlopende interglaciële periode kwam toen op gang. In Vlaanderen lag er geen massa ijs want echte bergen hebben wij niet, maar al de wateren en de ijsmassa's die van hoger op kwamen stroomden naar hier. In die periodes werden geleidelijk aan de rivierbekkens gevormd, de Schelde en de bijrivieren en ook de grote rivierdelta's in Nederland ontstonden toen. In de Vlaamse vallei kwamen er toen grote rivierafzettingen, klei, zand, grind en vele alluviale gronden verdeelden zich. Het duurde zowat 5 000 jaren alvorens de plantengroei weer in gang kwam, en die begon met kruiden, waterwilg, dwergberk en jeneverbes, zo leren zaden en stuifmeelonderzoek ons. Heel progressief kwam toen ook de bosontwikkeling op gang met hazelaar, els, olm, eik, den en berk en hier gebeurde de aanzet van het grote Holocene woud van Vlaanderen. In deze periode kwam ook de zeespiegel weer omhoog en werden de Noordzee en de Ierse zee gevormd.

Toen kwamen hier dan de anatomisch moderne mensen (H. Sapiens) aan die in Afrika ontstonden en zich op grote schaal meer dan 50.000 jaar geleden over Eurazië hebben verspreid. Deze nomadische jager-verzamelaars bewoonden uiteenlopende milieus van gematigd bossen, bevroren steppen en moerasgronden. Aanvankelijk verbleven zij in West-Europa in grotten in Frankrijk, Spanje en Zuid-Duitsland en waarschijnlijk ook in de Ardennen. Eerst trokken zij rond en deden zij niet aan landbouw. Pas na 5000 v C begon hier de verbouw van gewassen dit verbond de mensen aan de plaats van hun akkers en opslagplaatsen en zo kwamen de eerste dorpen tot ontwikkeling.

De Kelten bleven ook handelaars en gebruikten vele handelsroutes naar het Zuiden. In Zuid-Europa en zeker in de Levant was de ijstijd minder hevig geweest en de

Rode Kruis
Vlaanderen

ONZE HOOFDSPONSOR

opwarming van de aarde was daar reeds veel sneller opgestart. Zo, brachten zij wijn, olie, zout, graanzaden en metalen naar hier.

Hier past een verhaal over de Keltische beschaving want vandaar komt onze cultuur, maar het verhaal van de Nederlandse Stam krijgt voorrang want dat zijn onze recente wortels.

De Geschiedenis van de Nederlandse Stam

De Nederlandse historicus P. Geyl deed hiertoe een waardevolle poging aan het begin van de vorige eeuw. De eerste editie verscheen in 1930 en de laatste in 1947. De uitgave is zeer uitgebreid en zorgzaam geïllustreerd en geschreven in een bijzonder mooie Nederlandse taal die getuigt van een grote literaire taalbeheersing en kunst! Hij start: "Onder de Nederlandse stam versta ik alle volken en volksgroepen voor wie het Nederlands de moedertaal is". En zo gaat hij verder in wat hij noemt "het beproeven om de stam te schetsen".

In het Europese moederland, in de lage landen bij de zee, is de Nederlandse stam in twee hoofdgroepen verdeeld, met nog een verbasterd en haast verloren aanhangsel. Van de twee hoofdgroepen trouwens, behoort er een tot het Belgisch staatsgeheel, waarin diezelfde Franse stam die het Nederlands in Frans Vlaanderen vrijwel uitgeroeid heeft, lange tijd de toon aangaf en waarin de zuiverheid en de ontplooiing van zijn Nederlandse aard aan ernstige gevaren heeft blootgestaan, en ten dele nog blootstaat. Alleen in Nederland heeft de Nederlandse stam zich onder eigen soevereiniteit kunnen ontwikkelen en het Noord-Nederlandse volk is daardoor in de moderne tijd, de drager bij uitmuntendheid van zijn beschaving geworden.

Is het mogelijk om van een zo verbrokkeld geheel een geschiedenis te schrijven. De geschiedschrijvers van voor de eerste wereldoorlog, Nederlanders zo goed als Belgen, aanvaardden de twee staten finaal en ideaal, en projecteerden hen als richtinggevend einddoel in het verleden terug. Ons geslacht is beter bekwaam de staat in zijn betrekkelijkheid te erkennen. Wij weten dat nationaliteitsgevoel niet zondermeer uit de staat kan worden afgeleid. Integendeel, hoezeer het ook van de eenmaal bestaande staat zijn richting ontvangen kan hebben, het vormt zich uit diepere bronnen van eenheid van taal en beschaving. De taal is het eenheidskenmerk van de Nederlandse stam. Het Nederlands is in zijn oorsprong de taal der Salische Franken en de oudste geschiedenis van de Nederlandse stam is dus de geschiedenis van dat volk, welks veroveringen de andere voorname bestanddelen die het samenstellen - de Saksen en de Friezen - er eerst mee verbonden en door assimilatie in opgenomen hebben. Beide volken daalden van af de Elbe en Jutland, langs de kusten af zelfs

tot de hoogten van Calais. Zij vervoegden in een brede zoom langs de kust van Friesland, over Holland, Zeeland en ook West-Vlaanderen de lokale bevolking. Golf na golf trokken deze stammen, stuwend en overstelpend door de ruime kuststreek. Voor de Germanen waren het de Kelten die nog meest ten Zuiden van de Grote rivieren zaten. De volken die Caesar bij zijn komst aantrof waren de Moriniërs en de Menapiërs, allen losse banden van stammen die woonden in het tegenwoordig Vlaanderen, Zeeland en Brabant.

Ons beeld van de toestand in deze streken blijft nog vaag en onduidelijk en vraagt meer onderzoek. Tot hier een ruim extract van de inleiding van prof P. Geyl.

Dit vraagt duidelijk naar nog meer wandelingen
Chris Geens maart 2023

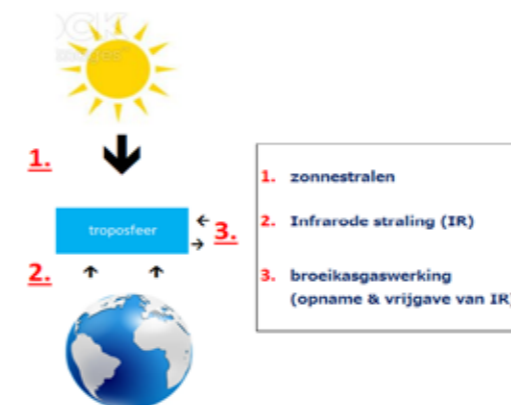
Julius Caesar

De klimaatopwarming: zijn we wel goed bezig?

De klimaatopwarming brengt een verhoogde kans op nieuwe ziektes. Maar velen vragen zich ook af waarom het klimaat opwarmt en of de genomen maatregelen wel de juiste zijn, want een verkeerde aanpak, zo heeft de geneeskunde ons eveneens geleerd, kan averechts uitpakken¹.

Hoe komt klimaatopwarming tot stand?

De zon voorziet ons van energie met haar elektromagnetische stralen. Zonder zon, geen warmte, en zonder haar stralen zou het hier onhoudbaar koud zijn.

Werking van broeikasgassen op de temperatuur

Wat doet de aarde met de ontvangen zonne-energie? Twee zaken zijn hier belangrijk:

1. We beschikken over twee sterke warmtebuffers: deze nemen veel energie op die ze ook in grote mate verwerken. Het gaat om de zeeën en de bossen (favoriete oorden bij heet weer!). Ook produceren planten, met de zon-

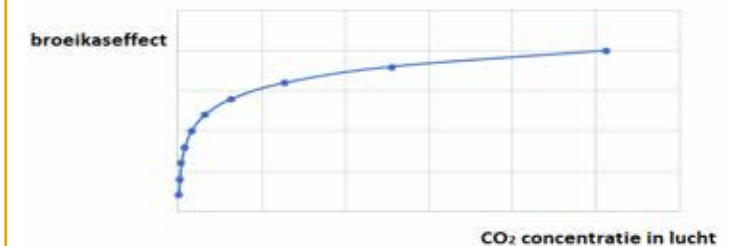
¹ Voor insuline was, bijvoorbeeld, suiker geven de behandeling van diabetes: logisch, want de patiënten verloren veel suiker

ne-energie, zuurstof uit CO₂: de fotosynthese². En zeeën nemen gigantisch veel warmte op. Volgens Figuur 1.2 van het 'IPCC 2014: Climate Change: Synthesis Report' (1), zouden de oceanen tussen 1971 en 2010 meer dan 90% van de ontvangen zonne-energie opgeslagen hebben - de atmosfeer met haar broeikasgassen, slechts circa 1%.
2. Grote hoeveelheden zonne-energie worden, onderweg naar het aardoppervlak of door wat zich op aarde bevindt, onmiddellijk terug de ruimte in gekaatst. De energie die de aarde uiteindelijk wél opneemt, wordt gedeeltelijk verwerkt, maar wat rest wordt als infrarode (IR) stralen terug uitgestraald. Deze IR straling warmt de lucht op, niet alleen rechtsreeks maar ook dankzij de broeikasgassen, die deze straling capteren en haar daarna geleidelijk weer afgeven. Bijgaand schema vat dit samen:

CO₂ als mogelijke (hoofd)oorzaak

Voor het IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*), een UNO orgaan, is CO₂ bij uitstek de oorzaak van de huidige klimaatopwarming. CO₂ staat onder verdenking omdat de geleidelijke opwarming parallel verloopt aan het oplopende CO₂-gehalte in de lucht; het IPCC wijst naar de verbranding van fossiele brandstoffen als zijn voornaamste bron. Het betreft hier een correlatie tussen CO₂ en temperatuur; een correlatie *bewijst* evenwel nooit dat er sprake is van een oorzakelijk verband. Overigens is het niet zo verrassend dat opwarming en CO₂-toename samengaan: in onze wereld gebeurt dit wel meer³.

De aandacht voor CO₂ gaat terug op negentiende-eeuws onderzoek. Met behulp van twee glazen cilinders bewees Eunice Newton Foote toen dat CO₂ langer/beter zonnearmte vasthoudt dan lucht. En Svante Arrhenius bestudeerde de invloed van CO₂ op de omgevingstemperatuur: hij vond dat de temperatuur op een rekenkundige manier stijgt bij een geometrische toename van CO₂, *mits* - niet onbelangrijk - alle andere factoren gelijk blijven. Zo ziet dit verband er uit:

2 CO₂ bevordert de plantengroei, terwijl dieren zuurstof nodig hebben: basis van de symbiose tussen beide

3 Alle warmbloedige dieren geven warmte af en stoten CO₂ uit; organisch materiaal verbranden stelt CO₂ vrij én produceert warmte; grote agglomeraties accumuleren zowel warmte als CO₂; ook zeeën en oceanen slaan warmte én CO₂ op; composteren produceert warmte, zowel als CO₂; enz.

Het effect neemt af bij hogere CO₂-concentraties: een soort verzadiging. Vraag wordt dan vooral waar we ons vandaag op deze curve bevinden want volgens Jill Peeters (2) zou CO₂ in de lucht talloze eeuwenlang onder 300 ppm hebben geschommeld, maar vandaag zijn opgelopen tot in de buurt van 400 ppm. Wel zijn er gerenommeerde wetenschappers die menen dat de CO₂-concentraties vandaag, integendeel, historisch (erg) laag zijn.

Er is nog een reden waarom het IPCC het onder de broeikasgassen – twee andere natuurlijke broeikasgassen komen zo meteen ter sprake – speciaal op CO₂ gemunt heeft. CO₂ is, in tegenstelling tot die andere, zwaarder dan lucht en blijft dus meer in de lagere luchtlagen⁴, EN het blijft er ook enorm lang hangen - en vooral dit baart klimatologen zorgen.

En de andere broeikasgassen?

Het gaat (vooral) om het 'kleinere broertje' methaan (CH₄) en waterdamp.

Als krachtiger broeikasgas dan CO₂ (op plaats 3, op afstand na waterdamp en methaan) krijgt methaan af en toe veel aandacht. Het is echter ook het kleinere broertje: in vergelijking met waterdamp en CO₂ is zijn concentratie in de lucht uiterst laag (zowat 0,0002% versus circa 1 en 0,03%). Methaan wordt, vooral onder invloed van Uv-stralen, tot waterdamp en CO₂ afgebroken.

Waterdamp is een geval apart. Intrinsiek is het als broeikasgas de kampioen. En zoals CO₂ en methaan, stijgt ook de hoeveelheid waterdamp in de lucht.

Twee andere zaken zijn hier relevant:

(1) Zonder broeikasgassen is onze aarde onbewoonbaar: het zou hier 32-33 °C kouder zijn. Voor dit natuurlijke broeikaseffect zorgen vooral waterdamp (voor 36-70%, wolken⁵ niet meegerekend), CO₂ (9-26%), en methaan (4-9%).

(2) Vanwege hun intrinsieke warmteopslagcapaciteit zijn CO₂, methaan en waterdamp krachtige broeikasgassen. Maar dit is niet het complete verhaal. Van de elektromagnetische zonnestrallen die de aarde opneemt, gaat uiteindelijk een belangrijk deel in de vorm van IR straling terug naar de ruimte verloren. Wel gebruikt de aarde hiervoor niet het ganse IR spectrum: volgens Noord-Amerikaanse fysici (3) straalt zij vooral warmte uit tussen zowat 10 en 35 µm van dit spectrum. Nu werken CO₂, waterdamp en methaan hierop verschillend in. Waterdamp ontplooit de breedste activiteit, maar ook CO₂ heeft in deze IR-zone een prominente werking. Methaan daarentegen heeft

4 Waar wij leven en waar men ook de temperatuur meet

5 Zie de volgende sectie voor wolken

niet alleen een beperkte concentratie, zijn effect speelt zich ook vooral af bij een golflengte van zowat 8 µm (zie figuur in (4)). Voor de klimaatopwarming is methaan dus eerder een meelopertje.

Al heeft waterdamp op het eerste gezicht alles in huis om het broeikasgas bij uitstek te zijn, er is ook een grote maar. Zijn effecten gaan immers twee kanten op want als broeikasgas speelt het tevens een mollenrol. Enerzijds veroorzaakt het sowieso al 35-70% van het broeikaseffect, het staat ook in voor bijna 95% van alle broeikasgassen, is verreweg het sterkste onder hen, en er staat een turbo op zijn effect omdat zijn concentratie toeneemt bij stijgende temperatuur. Maar er is ook een 'anderzijds'. Waterdamp condenseert tot wolken en deze werken de opwarming tegen door het zonlicht te weerkaatsen. Laaghangende bewolking, sterk met neerslag gecorreleerd, geeft hier de doorslag. Volgens het IPCC is inderdaad ook de wereldwijde neerslag in de afgelopen 60 jaar toegenomen; en bovendien valt⁶ deze neerslag vooral daar waar er ook een grote CO₂-uitstoot (en luchtverontreiniging) is. Terwijl het IPCC wel erkent dat lage wolken de berekeningen erg onzeker maken, denkt het niettemin dat het opwarmend effect van waterdamp de doorslag geeft. In een boekje (2) vermeldt IPCC-adept Jill Peeters (p. 128) dat "klimaatstudies" uitgewezen hebben dat, voor elke graad opwarming door CO₂, waterdamp voor een bijkomende graad zou zorgen: per saldo dus een even grote bijdrage als CO₂.

(Lage) wolken: niet te veronachtzamen

IPCC deskundige Kauppinen⁷ en medewerker Malmi kwamen tot de bevinding (5) dat lage bewolking de opwarming zo sterk tegenwerkt dat de broeikasgassen uiteindelijk nog weinig opwarming veroorzaken: de temperatuur zou immers met 0,15 °C dalen telkens de relatieve vochtigheid met één procent stijgt. Volgens hen schat het IPCC de klimaatgevoeligheid hierom zowat één grootteorde te hoog in, en zou CO₂ tijdens de afgelopen eeuw daarom slechts zowat 0,1 °C temperatuurstijging veroorzaakt hebben: de lage wolken bepalen volgens hen daarom de gemiddelde temperatuur op aarde.

Het proces van wolkenvorming verdient dus onze aandacht.

Wolken en mist bestaan uit minuscule vochtdruppeltjes: hun vorming is complex want het verband met een hoge waterdampconcentratie is niet eenduidig. Bij afkoeling condenseert waterdamp wel, maar dit gebeurt vooral rond condensatiekernen, de aerosols. Zonder aerosols is

6 Zie Figuur 1.1.(e) van zijn AR-5 rapport (1)

7 Professor Jyrki Kauppinen, Universiteit van Turku (Finland), is expert reviewer van het IPCC AR-5 rapport

er pas condensatie bij sterke oververzadiging, en deze kan in volkomen schone lucht tot 300 à 400% oplopen (6). Nu zijn aerosols divers van oorsprong. Zelfs het beetje kosmische straling dat de atmosfeer binnendringt, speelt hier mee: zij ioniseert moleculen in de lucht, en rond de aldus gevormde ionen condenseert dan de waterdamp. Interessant ook: de hoeveelheid kosmische straling die ons bereikt, wordt mede door de zonneactiviteit bepaald: een actievere zon veroorzaakt een sterker magnetisch veld en schermt zo de kosmische straling beter af uit ons melkwegstelsel⁸. Een actievere zon zorgt daarom tevens voor minder lage wolken.

Maar kosmische stralen zijn niet de enige bron van aerosols: deze ontstaan ook door pollutie. Londen was ooit berucht om zijn smog. Andersom toonde een onbedoeld experiment in West-Europa in 2020 hoe properder lucht dan weer bewolking beperkt. Tijdens de ganse duur van de corona lockdown viel alle gemotoriseerd verkeer zo goed als stil, en kregen we aanhoudend mooi, warm weer; toen 2-3 maanden later het verkeer stilaan hervatte, kwam ook ons vertrouwde 'Belgisch' weer geleidelijk terug. De drastisch afgenomen CO₂-uitstoot ging dus ietwat paradoxaal gepaard met hogere temperaturen. Maar behalve CO₂, was ook de luchtverontreiniging afgenomen: verbranding van fossiele brandstoffen stoot immers ook waterdamp én verontreinigende substanties uit; en aldus ontstaan er ook meer wolken.

De zon en haar miskende rol

Men heeft het steeds over de gemiddelde temperatuur op aarde. Deze omvat zowel het maximum als het minimum. Het is de zon die voor het maximum zorgt; het minimum danken we onder meer aan de broeikasgassen: zij houden de warmte tijdelijk bij. Hoe meer broeikasgassen, des te hoger dus de minima⁹, en hoe kleiner het verschil tussen de twee extremen.

8 Veel hiervan is ontleend aan van Andel (7)

9 Al kunnen ook de maxima, secundair hieraan, wat stijgen

	Verandering (°C) per kalendermaand												MEDIAAN
	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	
maximum	2,0	5,7	5,3	3,7	1,0	2,3	2,0	-2,0	-1,0	-1,7	2,7	4,3	2,2
minimum	2,3	0,0	-0,3	0,7	-2,7	0,0	-0,3	-0,7	1,3	1,0	-0,7	2,0	0,0
verschil	-0,3	5,7	5,6	3,0	3,7	2,3	2,3	-1,3	-2,3	-2,7	3,4	2,3	2,3

tabel 1

Haast alle klimaatdeskundigen nemen aan dat de ontvangen zonne-energie de afgelopen eeuwen constant is gebleven. Maar is dit wel zo? Ik keek daarom de Nederlandse waarnemingen van 1907 tot 2020 (8) na. De maxima zijn er in deze periode gemiddeld met zowat 4° C gestegen, de gemiddelde minima met zowat 3°C: het omgekeerde dus van wat men zou verwachten indien de broeikasgassen de opwarming echt veroorzaken.

Ik ben daarom ook op zoek gegaan naar gegevens uit het verre buitenland. Zo vond ik de jaarlijkse evolutie, van 1977 tot 2019, van maxima en minima op de Mauna Loa (21°8' NB) (9). Een 'best fit' lijn door deze gegevens bleek een richtingscoëfficiënt¹⁰ van 0,025 te hebben voor de maxima, voor de minima de helft daarvan: 0,0125. De maxima stijgen er daarom dubbel zo snel als de minima, al gaat het al bij al om modeste stijgingen. In het zuidelijk halfrond vond ik weinig informatie. Australië¹¹ heeft toegankelijk gestructureerde weerstatistieken, maar zij slaan slechts op iets meer dan het jongste decennium. Om luchtverontreiniging en invloeden van de nabije oceaan te vermijden, heb ik niet Sydney, maar Campbelltown, even ten zuidwesten ervan, bekeken. Over de afgelopen 10 jaar zagen de verschuivingen¹² in maxima en minima, en hun verschil¹³, er daar als volgt uit (10): zie tabel 1

De minima bleven tijdens deze periode dus stabiel, maar in lente en zomer ging een hogere zonnestand gepaard met hogere maxima; ook nam het verschil tussen de twee extremen toe – niet af dus. Gegevens over een langere periode zouden hier uiteraard erg welkom zijn.

10 Een maat voor de helling van de lijn (stijgsnelheid in dit geval)

11 In Zuid-Amerika vond ik helaas niets

12 Gebaseerd op het driejaarlijks maandgemiddelde van mei 2011 tot en met april 2021

13 Dat bij een sterkere stijging van de minima dan de maxima, kleiner zou moeten worden

Wat moeten we nu denken van de 'klimaatmaatregelen'?

De aarde ontvangt meer zonne-energie, en onze lucht bevat meer broeikasgassen¹⁴ dan in vroegere tijden. Maar er is ook de wolkenvorming: de hoeveelheid damp is immers ook toegenomen. Maar er is tevens meer zonnestraling. Dus zouden er, indien de kosmische straling mee is afgenomen, misschien minder lage wolken moeten zijn. Er is evenwel ook de spectaculaire bevolking aangroei die voor meer luchtverontreiniging zorgt en deze werkt de wolkenvorming wél in de hand. Volgens het IPCC doet de toegenomen neerslag zich trouwens vooral voor in de geïndustrialiseerde wereld.

Het lijkt erop dat het IPCC het effect van CO₂ en andere broeikasgassen overschat door zowel de invloed van de zon als de remmende invloed van wolken te minimaliseren. De broeikasgassen leveren dus misschien wel de wielen, maar het is de zon die de opwarmingskar trekt, en deze rolt in de mate dat de wolken de rem niet bedienen.

Welke behandeling heeft onze 'zieke' planeet nu nodig?

Ons beschermen tegen overdreven hitte, isoleren bijvoorbeeld, is ongetwijfeld nuttig. Bovendien blijft dit nut behouden mocht ooit de input van zonne-energie terug afnemen.

Maar wat met een oorzakelijke behandeling? Die is minder evident: je kan de zon het schijnen niet beletten. Omwille van hun bufferende werking, is het (her)aanplanten van bossen een stap in de goede richting. Er zijn evenwel ook zaken die de mens zelf aanbrengt en die tot de opwarming bijdragen omdat zij zorgen voor minder terugkaatsing van zonnestraling. Het lijkt derhalve aangewezen om dood materiaal zoals asfalt¹⁵ te beperken: het kaatst nog geen 5% van de zonne-energie terug en verwerkt ze niet.

Mocht ook CO₂, al is dit onzeker, gevoelig tot de opwarming bijdragen: is dan de CO₂-uitstoot indijken niet aangewezen? Vandaag is dit dé speerpunt van de IPCC-maatregelen die het gebruik van fossiele brandstoffen willen terugdringen. Is dit goed? Onze wereld is nogal eenzijdig afhankelijk van deze brandstoffen: hun gebruik inperken is dus zeker te overwegen. Daarnaast hebben we behoefte aan een mix van betaalbare, steeds beschikbare, liefst hier geproduceerde en voldoende propere alterna-

tieven¹⁶. Maar wat mogen we van het terugdringen van fossiele brandstoffen verwachten? Om twee redenen kan dit tegenvallen: (1) zelfs het volledig¹⁷ stoppen van elke CO₂-uitstoot levert geen snel resultaat op omdat de halveringstijd van CO₂ in de lucht méér dan een volle eeuw bedraagt; (2) minder fossiele brandstoffen verbranden doet wél de uitstoot van CO₂ dalen, maar tegelijkertijd ook die van polluerende substanties¹⁸; en dus zou de wolkenvorming kunnen afnemen zodat we toch (nog) meer zonne-energie ontvangen¹⁹. Wijst de ervaring tijdens de lockdown van 2020 overigens niet in dezelfde richting?

16 Het stilleggen van kerncentrales is in deze context dus niet slim

17 Utopisch want dit zou het einde van alle leven op aarde betekenen

18 Methaangas vormt hierop mogelijk een uitzondering

19 Minder fossiele brandstoffen verbranden kan daarnaast trouwens ook de luchtvochtigheid doen afnemen.

BRONNEN

1. IPCC, 2014: Climate Change 2014: Synthesis report
2. Jill Peeters, Luc Goeteyn & Chris Jacobson: 40 graden in de schaduw. Overleven in een ander klimaat. Lannoo Campus, Leuven, 2014, p. 13
3. W. A. van Wijngaarden & W. Happer: "Relative potency of greenhouse molecules" arXiv:2103.16465v1 [physics.ao-ph] 30 Mar 2021
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Greenhouse_gas
5. J. Kauppinen & P. Malmi: "No experimental evidence for the significant anthropogenic climate change": <https://arxiv.org/pdf/1907.00165.pdf>
6. "Wolk": <https://nl.wikipedia.org/wiki/Wolk>
7. Noor van Andel (2009) geciteerd in: <https://klimaatgek.nl/wordpress/noor-van-andel/>
8. "Temperatuurextremen in Nederland, 1907-2019": <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0589-temperatuur-extremen>
9. Global Monitoring Laboratory. Earth System Research Laboratories. Meteorology Mauna Loa, Hawaii, United States: <https://www.esrl.noaa.gov/gmd/dv/jadv/graph.php?code=MLO&program=met&type=met>
10. "Past Weather in Campbelltown, New South Wales, Australia": <https://www.timeanddate.com/weather/australia/campbelltown/historic?month=8&year=2011>

Willem Amery

14 Waterdamp inbegrepen

15 Idem voor roofing: of deze meer systematisch bedekken met witte keien of vervangen door een groen dak

VAN UW HOOFDREDACTEUR

Beste vrienden

Het was weeral een plezierige taak Periodiek 2/2023 klaar te maken voor druk en verspreiding. Ik besef meer dan gelijk wie, dat dit onmogelijk was geweest zonder de medewerking van een aantal (dikwijls dezelfde, ja zeker) toegenegen medewerkers-aanlevertaars.

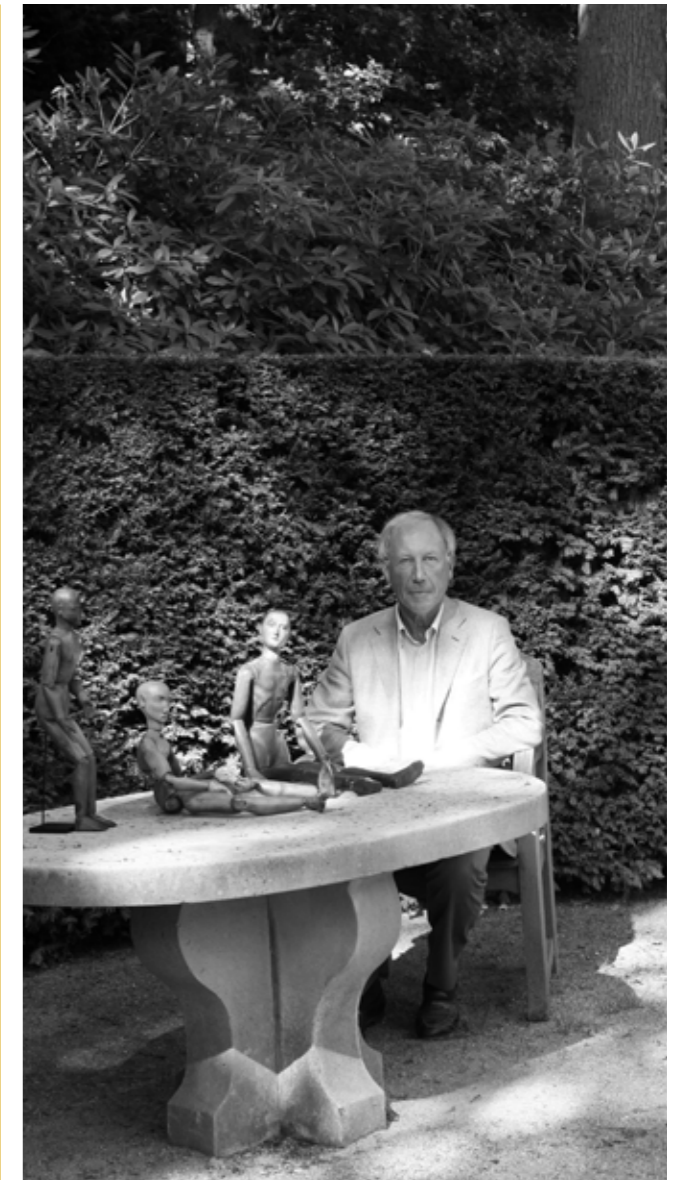
Daarom durf ik toch nog eens vragen naar reacties en voorstellen. In dit nummer lezen wij een zeer doorwerkte bijdrage van Willem Amery rond klimaat: iemand van onze lezers moet daaromtrent zeker aanvullende informatie of andere ideeën hebben. Laat het mij weten en dan spreken wij af in nummer 3. Ook medisch relevante en kort gebundelde info kan onze leden zeker interesseren.

In dit nummer komt ook de "contingentering" nog eens uitgebreid aan bod. Ik ben waarschijnlijk onvolledig of ga te kort uit de bocht wanneer ik beweer dat afspraken maken met onze Franstalige collega's (zie de negatieve lissage) verloren moeite is en dat de Vlamingen in de discussie steeds de verliezers zijn-er dienen dus andere middelen gebruikt!

Ook de info rond "abortus" wordt uitgebreid belicht -beseffen alle zogenaamde "bewindvoerders" waarover zij spreken?; ik ben overtuigd dat dit niet het geval is voor de meerderheid ervan.

Er was de laatste tijd veel heisa rond ChatGPT. In het laatste nummer van Artsenkrant (22-1 Juni-2023) lezen wij dat ChatGPT (voorlopig) nog niet alleenzalmakend is en zeker geen studie-leidraad kan zijn voor studenten. Onder andere op oftalmologie, scoort het slecht, met amper 50% juiste antwoorden. (jamaophthal 1144/2023 april 27-Performance of an artificial intelligence chatbot in ophthalmic knowledge assessment).

Ik hoop dat velen hebben meegenoten van de Koningin Elisabethwedstrijd voor zang dit jaar-voor zover ik het kon meevolgen en beoordelen toch een evenement met prestige en de spanning bleef tot op het einde! Natuurlijk niet zo spannend als het voetbal-Antwerpen kampioen in extremis!

Ik weet dat velen onder ons ononderbroken met "verlof" zijn, maar de echte zomer komt eraan en dan is het toch nog specialer-geniet ervan !!

Frank J Goes

Toekomstige COVID-19 vaccins

Een elektronische mededeling van EMA gaat in op de toekomstige strategie voor vaccinaties tegen COVID-19.

Een internationale bijeenkomst van overheidsinstanties die nieuwe medicijnen evalueren en goedkeuren, inclusief vertegenwoordigers van de WGO, heeft zich op 8 mei 2023 gebogen over een vaccinatiestrategie in het licht van het ontstaan van nieuwe varianten van het SARS-CoV-2 en rekening houdend met wat tot dusver is geleerd uit het gebruik van aangepaste vaccins.

De bestaande vaccins blijven werkzaam: zij voorkomen hospitalisatie, ernstige ziekte en overlijden door COVID-19, maar hun bescherming neemt af naarmate de tijd verstrijkt en er nieuwe varianten opduiken. Het ziet er naar uit dat vaccins die aangepast zijn aan de thans circulerende virusstammen, ook werkzaam zijn tegen nieuwe varianten zoals de XBB reeks.

De deelnemers aan de bijeenkomst zijn het erover eens dat, met het oog op de a.s. winter in het noordelijk halfrond, de vaccins slechts één virusstam moeten bevatten, gebaseerd op de XBB familie van Omikron-virussen, zoals het XBB.1.5; ook oordelen zij dat een dergelijk monovalent vaccin zowel voor boosters als voor primo-vaccinaties mag gebruikt worden.

“Global regulators agree on way forward to adapt COVID-19 vaccines to emerging variants. News 30/05/2023” <https://www.ema.europa.eu/en/news/global-regulators-agree-way-forward-adapt-covid-19-vaccines-emerging-variants>

European Medicines Agency

Willem Amery

39.000

De “onverpletterbare” kever *Nosoderma diabolicum* kan een druk tot 39.000 keer zijn eigen gewicht verdragen; zo wordt gemeld in *Nature*. Inderdaad, zelfs nadat hij wordt overreden door een auto, kruipt hij soms nog recht. Hij heeft een uitermate hard en dik dekschild. Studie van de structuur van zijn exoskelet kan de geneeskunde en de industrie helpen om sterkere materialen te ontwikkelen.

Eos 16

Frank J Goes

HOE DANSENDE WORMEN EEN CYBERTOEKOMST INLUIDEN.

Twee wetenschappers - Pototsky en Maksymov - kregen de Ig Nobel voor fysica in 2020 -de Ig Nobelprijs is een parodie op de Nobelprijs en wordt ieder jaar in de herfst toegekend omdat ze onderzocht hebben wat het effect is op regenwormen als je ze op een hoge frequentie laat trillen. Heel wat cellen en biologische organismen bestaan uit vloeistof, dus zouden ze onder de invloed van trillingen ook bepaalde patronen kunnen vormen, was de redenering. Ze testten het uit op regenwormen die op een plat oppervlak lagen waar ze trillingen door stuurden. En inderdaad, de regenwormen begonnen te trillen in een bepaald patroon.

De auteurs waren op zoek naar solitonen -solitaire golven die over lange afstand de vorm behouden. Regenwormen bestaan, zoals de menselijke cel, voornamelijk uit water. Als het experiment kan worden herhaald in zenuwcellen, zou dat betekenen dat wij de communicatie in ons brein kunnen binnendringen met ultrasone geluidsgolven. Op die manier zou, eventueel kennis zoals een vreemde taal spreken, slechts in enkele minuten van een computer in onze hersenen kunnen worden geprogrammeerd. De toekomst zal uitmaken of het een goed of een lachwekkend denkspoor was!!!

Frank J Goes

WAT MET DE QUOTA VAN DE HUISARTSEN? WE DOKEN IN DE CIJFERS.

Door Jan Dockx werd, o.a.samen met Louis Ide en Sam Latet, een klacht ingediend bij het Grondwettelijk Hof ingeleid door Prof Mathias Storme.

In de Planningscommissie zijn de quota van 60/40 herleid tot 55/45 wat uiteraard niet overeenkomt met de taalgemeenschappen.

Het tekort aan huisartsen zal nog toenemen tot 2030. In Vlaanderen komen we terecht in de beruchte woestijngebieden in Frankrijk waar in hele regio's geen huisartsen meer zijn.

We zijn in de cijfers gedoken van het aantal erkende artsen. Ik begin eerst met de cijfers van de drie gewesten, maar uiteraard gaat het over de gemeenschappen (Vlaams versus Franstalig), daarvoor moet ik een schatting maken door Brussel te verdelen over Vlaams en Franstalig. Klassiek wordt de 80/20 regel gehanteerd, waarbij 80% Frans en 20% Vlaams. Als je kijkt naar het aantal aangesloten huisartsen in de Brusselse verenigingen (Vlaams versus Frans) kom je ook ongeveer uit op die 80/20. Dus dat kan je wel staven.

Alle artsen (erkend + in opleiding) uitgedrukt in aantal artsen per 10.000 inwoners

- Gewesten
 - Vlaanderen: 49,5
 - Wallonië: 53
 - Brussel: 67,9
 - Dat betekent dat Vlaanderen uitgedrukt per 10.000 inwoners 7% minder artsen heeft dan Wallonië en 27% minder dan Brussel
- Gemeenschappen
 - Vlaams: 50,2
 - Franstalig: 56,2
 - Dat betekent dat De Vlaamse gemeenschap uitgedrukt per 10.000 inwoners 11% minder artsen heeft dan de Franstalige Gemeenschap

Huisartsen (erkend + in opleiding) uitgedrukt in aantal huisartsen per 10.000 inwoners

- Gewesten
 - Vlaanderen: 16,3
 - Wallonië: 18,7
 - Brussel: 16,9
 - Dat betekent dat Vlaanderen uitgedrukt per 10.000 inwoners 13% minder huisartsen heeft dan Wallonië en 3% minder dan Brussel
- Gemeenschappen
 - Vlaams: 16,3
 - Franstalig: 18,3
 - Dat betekent dat de Vlaamse gemeenschap uitgedrukt per 10.000 inwoners 11% minder huisartsen heeft dan de Franstalige gemeenschap

Specialisten (erkend + in opleiding) uitgedrukt in aantal specialisten per 10.000 inwoners

- Gewesten
 - Vlaanderen: 30,5
 - Wallonië: 31,9
 - Brussel: 44,4
 - Dat betekent dat Vlaanderen uitgedrukt per 10.000 inwoners 4% minder specialisten heeft dan Wallonië en 31% minder dan Brussel
- Gemeenschappen
 - Vlaams: 31,0
 - Franstalig: 34,5
 - Dat betekent dat de Vlaamse gemeenschap uitgedrukt per 10.000 inwoners 10% minder specialisten heeft dan de Franstalige gemeenschap

Door de nieuwe verdeelsleutel van de planningscommissie naar 55/45 in plaats van 60/40, gaat die scheefrekening alleen maar groter worden. Die nieuwe verdeelsleutel kon er trouwens enkel komen door de wet die we nu aanvechten, omdat de regel van het Rekenhof is geschrapt.

STANDPUNT VAN HET VLAAMS ARTSENVERBOND (VAV) INZAKE DE CONTINGENTERING VAN ARTSEN EN TANDARTSEN

1. Sinds de instelling van de contingentering werden de artsen- en tandartsenquota gebaseerd op de bevolkingsverhouding tussen de Vlaamse en Franse Gemeenschap: 60 Nederlandstaligen / 40 Franstaligen. Die verdeling werd jarenlang niet gecontesteerd door beide partijen.

Via de Pers vernamen we echter dat de Planningscommissie recent overstapte op de verdeelsleutel 55 N/45 F op basis van het argument dat de Franstalige artsen meer tijd besteden onder meer aan een raadpleging dan de Vlaamse artsen. De Planningscommissie werd hierin gevolgd door minister Frank Vandenbroucke.

Het VAV vindt dit echter geen valabel argument: niemand ontzegt de Waalse artsen immers de vrijheid om hun raadpleging in kortere tijd af te werken. Zoals ook niemand de Waalse artsen de vrijheid ontzegt om meer voltijds te werken.

Het VAV wenst dan ook dat de vroegere verdeelsleutel 60 N/40 F gehandhaafd wordt.

2. In de loop van de jaren leidde de Franse Gemeenschap meer artsen op dan reglementair aangeduid – en dit in grotere mate dan aan Vlaamse kant – met de belofte dat die overtallen in de toekomst zouden gecompenseerd worden door aanvraag van evenveel minder artsen. Die compensatie is er nooit gekomen en bovendien stelde de Planningscommissie recent voor om die historische compensatie af te schaffen en te vervangen door een ander afbouwstelsel, gekoppeld aan de jaarlijkse quota. De vrees van het VAV is dat de transparantie door die ingreep zal afnemen. Het VAV pleit er dus voor om het voormalig controlestelsel te handhaven.

3. De bezorgdheid van het VAV om beide hogervermelde doelstellingen van de contingentering te blijven behartigen wordt gestimuleerd door twee studies over de artsensiteit in de Vlaamse en Franse Gemeenschap. De eerste studie is gebaseerd op gegevens van Secretaris-Generaal VBS Marc Moens van 2015 en besluit dat de Franstalige artsen in verhouding tot de bevolking voor 29 % oververtegenwoordigd zijn in het totaal aantal artsen in België (Densiteit van artsen in Franse en Vlaamse

Gemeenschap, Periodiek, april-mei-juni 2015, p. 23-25, www.vlaamsartsenverbond.org).

De tweede studie is gebaseerd op gegevens van de Planningscommissie Medisch Aanbod van 2016 en besluit dat de Franse Gemeenschap in verhouding tot de bevolking oververtegenwoordigd is in de gezamenlijke categorie huisartsen + specialisten met 30 % (Artsensiteit in de gemeenschappen en gewesten in België in 2016, Periodiek, oktober-november-december 2019, p. 15-16, www.vlaamsartsenverbond.org).

Deze ondervertegenwoordiging van Nederlandstalige artsen is een ernstige handicap voor de opbouw van de noodzakelijke Vlaamse aanwezigheid in Brussel en in de Vlaamse Rand rond Brussel.

4. Het VAV ziet geen redenen om van zijn stellingen, vermeld onder 1 en 2, af te wijken aangezien de Vlaamse Gemeenschap de richtlijnen van de contingentering in het verleden nauwkeurig heeft opgevolgd – zelfs ten koste van verlies van grote getallen studenten die de studies geneeskunde wilden aanvagen – terwijl de Franse Gemeenschap zich weinig om de criteria bekommerde. Indien zou blijken dat tijdens onderhandelingen tussen de Vlaamse regering en minister Frank Vandenbroucke de contingenteringnorm 60 N/40 F en de controle op de historische Franstalige compensatie niet kunnen gehandhaafd worden, zal de Vlaamse regering, in afwachting van de overheveling van de ganse gezondheidszorg naar de gemeenschappen, ervoor moeten zorgen de belangen van de Vlaamse studenten geneeskunde maximaal te behartigen. Namelijk door jaarlijks een Vlaams quotum te eisen dat ruim voldoet aan de Vlaamse behoeften, uitgaande van de onder 1, 2 en 3 vermelde doelstellingen.

22 april 2023
Namens de Raad van Bestuur van het VAV,

HET ABORTUSDEBAT

De standaard 19/04/2023

Karianne Boer, onderzoeker bij Fundamenteel Rechts Research Centre van de VUB.

Het experten comité is ervan overtuigd dat bij een abortus vóór 18 weken zwangerschap de foetus nog geen pijn kan voelen. Daarmee volgt het de algemene wetenschappelijke consensus. Al is over die kwestie allicht het laatste nog niet gezegd.

Het menselijk leven begint als een hompje cellen. Negen maanden later, na een voldragen zwangerschap,

kan de baby huilen, ruiken en voelen. Maar wanneer wordt de foetus in de buik een baby die bewust pijn kan voelen? En helpt het antwoord op die vraag om de termijn vast te leggen waarbinnen een ongewenste zwangerschap mag worden afgebroken?

De kwestie laat experts noch politici onberoerd in het abortusdebat. Het experten comité van academici, dat zich in opdracht van de Vivaldi-meerderheid over de abortuswet en -praktijk heeft gebogen, stelt in zijn rapport dat het vermogen van een foetus om pijn te kunnen voelen een belangrijk moment is in zijn ontwikkeling en dat de wetenschappelijke inzichten daarrond ertoe doen, juist omdat er fundamentele ethische vragen aan vasthangen. Dinsdag stelde het comité het rapport in een hoorzitting voor aan het federale parlement.

Niet toevallig maande CD&V al vóór die hoorzitting aan tot grote voorzichtigheid bij het oprekken van de abortustermijn. Het argument: er zouden wetenschappelijke bewijzen zijn dat foetussen al na vijftien weken een pijnperceptie ontwikkelen. De partij wil de abortustermijn daarom hoogstens tot 14 weken optrekken.

Ontstaan van bewustzijn

Pijn kunnen voelen is een maatstaf voor de ontwikkeling van de foetus en de vordering van de zwangerschap, erkent Kristien Roelens, covoorzitster van het experten comité en professor gynaecologie aan het UZ Gent. 'Het gaat ons minder om de pijn van de foetus tijdens de abortusprocedure. Die pijn kun je voorkomen door de foetus te verdoven.'

‘Maar het vermogen van de foetus om pijn te kunnen voelen en het eventuele ontstaan van bewustzijn, is wel een argument om een limiet te stellen. Als de ontwikkeling van de foetus en de vordering van de zwangerschap daarentegen geen rol mogen spelen bij de abortustermijn, eindig je zoals in Canada, waar elke wettelijke grens voor zwangerschapsafbrekingen is opgeheven.’

Het experten comité wijdt in zijn rapport meerdere pagina's aan de vraag vanaf wanneer foetussen pijn kunnen beginnen te voelen. Opmerkelijk: daarin wordt, naast ander onderzoek, ook de overzichtspaper geciteerd waaruit Kamerlid Els Van Hoof (CD&V) afleidt dat foetussen al na 15 weken 'een pijnperceptie kunnen ontwikkelen'. Volgens die overzichtspaper ontwikkelen zich inderdaad al na 15 weken zwangerschap bepaalde onderdelen die nodig zijn voor de pijnbeleving. Maar dat bewijst nog niet dat de foetus bewust pijn kan ervaren.

Het experten comité komt in zijn rapport tot de conclusie dat, alles samengenomen, de abortustermijn wel kan worden opgetrokken tot minstens 18 weken na de bevruchting of 20 weken zwangerschap, naargelang de berekeningswijze (zie *inzet*). ‘Op dat moment is het onwaarschijnlijk dat een foetus pijn bewust kan waarnemen’, zegt Roelens. ‘Er is zelfs een ruime buffer. Volgens de huidige wetenschappelijke consensus ontwikkelen de zenuwbanen die nodig zijn om pijn te voelen zich pas 22 tot 26 weken na de bevruchting. Dat stelt ook onder meer het Britse Royal College of Obstetricians and Gynaecologists.’

12 weken of 14 weken zwanger?

De duur van de zwangerschap en de leeftijd van de foetus kan op **twee manieren worden berekend**. Zwangere vrouwen en hun artsen tellen doorgaans de weken vanaf de eerste dag van de laatste menstruatie. Als een vrouw merkt dat de menstruatie uitblijft, is ze volgens die telling dus meestal zo'n vier weken ver.

Maar de bevruchting is minder lang geleden. Die gebeurt zo'n twee weken na het begin van de menstruatie. In België is vandaag de zwangerschapsafbreking om niet-medische redenen op verzoek van de vrouw tot 12 weken na de bevruchting mogelijk. Dat is 14 weken na de eerste dag van de laatste menstruatie van de vrouw. Het onderzoek rond pijnbeleving bij foetussen richt zich, kort gezegd, op de biologische onderdelen die mensen nodig hebben om pijn te voelen: de onaangename prikkels moeten zintuigelijk kunnen worden waargenomen, de informatie moet naar de hersenen gestuurd worden en daar moet alles omgezet worden in een gevoel van pijn. In de tweede helft van de zwangerschap heeft de foetus op een gegeven moment alles in huis om pijn te voelen, daar is onder wetenschappers geen discussie meer over. Veertig jaar geleden was het beeld nog compleet anders:

tot eind jaren 80 dachten artsen zelfs dat pasgeboren baby's geen pijn konden voelen. Baby's werden toen niet verdoofd tijdens operaties, wat vandaag ondenkbaar is. Is het mogelijk dat we nog altijd niet alles weten over de pijn die foetussen kunnen ervaren? Dat is niet uitgesloten. In de vakwereld is er discussie over welke hersendelen bij foetussen precies ontwikkeld moeten zijn om pijn te kunnen voelen. Zo is er debat over de rol van de hersenschors. Er zijn ook vorsers die op basis van nieuwe wetenschappelijke bewijzen hun mening hebben bijgesteld en niet langer uitsluiten dat foetussen al vroeger in de zwangerschap pijn kunnen ervaren. Maar daar is verre van consensus over.

Het experten comité houdt er rekening mee dat het wetenschappelijk bewijs nog evolueert. ‘Maar vandaag denken de belangrijkste experts dat het zeer onwaarschijnlijk is dat foetussen pijn kunnen voelen als de bevruchting minder dan 20 weken geleden heeft plaatsgevonden’, reageert Roelens

Karianne Boer: ‘Er zit een ranzig kantje aan de wil om abortustermijn op te trekken’

Straks de facto zwangerschap op eender welk moment onderbreken?

INTERVIEW - 15/04/2023 *Winny Matheussen* -

Volgende week stellen de Nationale Evaluatiecommissie Zwangerschapsafbreking en het Wetenschappelijk Comité hun rapport en aanbevelingen voor in het Federale Parlement. Daar zullen zij een uitbreiding van de termijn voor abortus voorstellen. Karianne Boer, onderzoeker verbonden aan het Fundamental Rights research Centre van de VUB en het Center for Artificial Intelligence and Digital Policy (VS), roept op om er niet op in te gaan.

Wat zijn de belangrijkste aanbevelingen die aan het parlement worden voorgelegd?

Karianne Boer: ‘Men wil de termijn voor vrijwillige zwangerschapsonderbreking, zonder medische indicatie, optrekken van twaalf tot minstens achttien weken na de conceptie. Een tweede voorstel wil mentale problemen aanvaarden als een medische reden voor zwangerschapsonderbreking. In de huidige wetgeving staat er geen termijn op abortus om medische redenen. Verder wil men het begrip ‘zekerheid’ in verband met een ernstige medische aandoening van het ongeboren kind vervangen door een ‘grote waarschijnlijkheid’.

MENTALE PROBLEMEN

Wat is er zo problematisch aan die aanbevelingen?

‘Als je die drie aanbevelingen bijeenbrengt, kom je de facto tot een situatie waarbij je in België een zwangerschap kan afbreken op eender welk moment. De voorgestelde termijn van achttien weken wordt namelijk uitgehouden door die bijkomende aanbevelingen.’

Dat zorgt ervoor dat je het leven van een perfect gezond levensvatbaar kind na 12 weken kan beëindigen zonder dat er een acute bedreiging is voor het leven of de gezondheid van de moeder

‘Op abortus om medische redenen staat in de huidige wetgeving namelijk geen termijn. Wanneer je “mentale problemen” opneemt als medische reden, zet je de deur open. Zoals de aanbeveling nu voorligt gaat het niet over een ‘ernstige psychiatrische aandoening’. Wat zijn dat, mentale problemen? In theorie kan je alles verwoorden als een mentaal probleem. Armoede kan bijvoorbeeld zo hard op de psyche wegen dat een arts kan beslissen dat er een “mentaal probleem” is. Dat zorgt er voor dat je het leven van een perfect gezond levensvatbaar kind na 12 weken kan beëindigen zonder dat er een acute bedreiging is voor het leven of de gezondheid van de moeder. En wat met het dilemma als een moeder met mentale problemen de dag voor een geplande abortus op 34 weken bevalt van het kind? Als het kind geboren wordt en de moeder zou het doden, dan komt de zaak voor het Hof van Assisen voor kindermoord. Als de abortus volgens de nieuwe aanbevelingen uitgevoerd wordt, dan is het juridisch geen probleem. Dat klopt niet.’

‘Tel daar dan nog bij dat de “zekerheid “op een ernstige medische aandoening voor het ongeboren kind vervangen wordt door “grote waarschijnlijkheid” en het hek is helemaal van de dam. Het argument dat geneeskunde altijd gebaseerd is op kansen, is hier niet van toepassing. Je moet een onderscheid maken tussen de aandoening en de weerslag ervan op het ongeboren kind. Stel dat bij hersenschade pas op 28 weken gezien kan worden wat de weerslag is. Dan is het begrijpelijk om tot dan te wachten om een zwangerschap om medische reden af te breken, in plaats van alle zwangerschappen op basis van een kans af te breken in het eerste trimester. Het gaat dan over een kans op een ernstige aandoening, maar hoe groot moet die zijn? 90%? 75%? Die vaagheid laat eigenlijk elke interpretatie toe. En zo kom je dus in een realiteit terecht waarin je op elk moment van de zwangerschap, mits de juiste “draai”, het leven van een ongeboren kind kan beëindigen.’

EEN METALEN PIN

Waarom is die termijn zo belangrijk?

‘Op dit moment kan een abortus om niet-medische redenen enkel in het eerste trimester van de zwangerschap. Vanaf het tweede trimester gaat het om een veel zwaardere en ingrijpendere handeling. De mensen beseffen eigenlijk niet waar het in de realiteit over gaat.’

‘Er zijn in hoofdzaak vier methodes om in een later termijn een abortus uit te voeren. Bij de *morcellatie*-methode, ook wel ‘D&E’ genoemd (‘Dilation and Evacuation’, red.) wordt de foetus in de baarmoeder chirurgisch ontmanteld, letterlijk gevierendeeld, om dan stuk per stuk verwijderd te worden. Bij de *trocant*-methode maakt men gebruik van een techniek zoals ook gebruikt bij abdominale geneeskunde, om gaten te prikken in de buikwand en dan via een laparoscopie te opereren. Deze methode wordt gebruikt wanneer het ongeboren kind al te groot is. De bevalling wordt dan met medicatie op gang gebracht. Het kind wordt, wanneer de beentjes uit het lichaam van de vrouw komen, tegengehouden. Op dat moment steekt men een *trocant*, een metalen pin, in nek en hoofd. Op die manier kan men juridisch spreken van een doodgeboorte.’

‘De laatste twee methodes verschillen enkel in de volgorde van de handelingen. De bevalling wordt met medicijnen op gang gebracht. Hierbij wordt het ongeboren kind gedood met een fatale injectie, soms terwijl die nog in de baarmoeder zit, maar dat kan ook na de geboorte. Die laatste optie dient vooral om het risico voor de moeder maximaal te beperken zonder rekening te houden met de pijnbeleving en stress van het ongeboren kind. Bij de twee eerste procedures wordt geen foetale verdoving gebruikt. Bij de derde soms ook niet. Het kind moet dan eerst de weg afleggen van de baarmoeder naar de buitenwereld.’

‘Ik vind het belangrijk dat de mensen weten hoe deze procedures verlopen. Dat is niet zozeer om op het gemoed te spelen, maar die werkelijkheid mag wel doordringen bij de bevolking. Bij veel gynaecologen merk je in elk geval weinig enthousiasme wanneer ze beseffen dat ze deze methodes zouden moeten toepassen. Een gynaecoloog op de materniteit stelt immers alles in het werk om bij een moeder met risico op extreem premature bevalling zo lang mogelijk de bevalling uit te stellen, terwijl dezelfde geneesheer anderzijds de lift moet nemen naar een andere afdeling waar hij het leven van een perfect gezond kind in de baarmoeder moet gaan beëindigen. Dat is een schizofrene ervaring in het hoofd van zorgverstrekkers. Dat blijkt uit Amerikaans onderzoek.’

PIJNBELEVING

Uit het rapport blijkt een wetenschappelijke consensus die stelt dat een foetus geen pijnbeleving ervaart. Daardoor is sedatie overbodig.

‘Dat klopt. Alleen kan je aan die consensus twijfelen. Er zijn steeds meer aanwijzingen binnen de wetenschappelijke literatuur dat pijnbeleving al voorkomt vanaf het begin van het tweede trimester. Voor ons wordt pijnbeleving geassocieerd met huilen of bepaalde gelaatsuitdrukkingen. Maar er zijn andere systemen die pijn- en stressbeleving tot uitdrukking brengen. Bij foetussen vanaf het tweede trimester kan men al een hormonale en hemodynamische (een reactie in de bloeddistributie, red.) respons waarnemen.’

‘Daar komt bovenop dat het pijnmoduleringsysteem op basis van serotonine, de manier waarop mensen met pijn kunnen omgaan, pas actief wordt na de geboorte. Dat betekent dat het theoretisch kan dat foetussen net meer pijn ervaren dan pasgeboren baby’s.’

De commissie reikt tal van argumenten pro termijnverlenging aan. Een eerste is dat er op dit moment sprake is van discriminatie en dat het gelijkheidsbeginsel geschonden wordt. Gegoede vrouwen kunnen uitwijken naar Nederland, terwijl armere vrouwen die mogelijkheid niet hebben.

‘Dat is een oneigenlijk gebruik van het gelijkheidsbeginsel. Het probleem is niet dat vrouwen hier geen late termijn afbrekingen kunnen laten doen, maar wel dat Nederland een juridisch buitenbeentje is. **Van de 193 landen op de wereld zijn er welgeteld zes die een afbrekingstermijn zonder medische redenen hanteren van meer dan twintig weken of zelfs geen termijn. Die landen zijn Nederland, Canada, Vietnam, China, Noord-Korea en Singapore.**’

‘Je kan hier spreken van een ‘vergelijkingsbias’. Binnen de commissie wordt steeds verwezen naar Nederland, dat een buitengewoon vergaande abortusregeling kent. Zowel binnen Europa als mondiaal ligt de termijn voor zwangerschapsafbreking gemiddeld tussen de tien en twaalf weken. Wij zitten met de huidige regeling in België op wereldniveau op wat als redelijk wordt beschouwd. Door steeds te verwijzen naar Nederland leggen we onze situatie naast een juridische en ethische uitschieter.’

FUNDAMENTEEL PRINCIPE

De commissie stelt dat eigenlijk elke grens arbitrair is.

‘De grens van twaalf weken is gebaseerd op bepaalde beginselen en is een Europese en mondiale standaardnorm. Het fundamentele principe is dat je geen mens mag doden, zeker niet voor het gemak van een ander mens. De belangrijkste vraag is dan vanaf welk moment een foetus een mens is. De grens van twaalf weken is vastgelegd omdat de foetus vanaf het tweede trimester systemen ontwikkelt waardoor die stress en pijn kan ervaren. Een menselijke maatschappij wil ver uit de buurt blijven van de grens waarop de foetus dat ervaart. Twaalf weken kan in alle redelijkheid beschouwd worden als voldoende tijd om te beseffen dat je zwanger bent en geen baby wenst te krijgen.’

‘Overigens is achttien weken, als elke grens arbitrair is, even arbitrair. Dan kunnen we maar beter elke grens afschaffen. Ik heb het vermoeden dat sommige leden van de commissie daar ook voorstander van zijn. Een argument voor het optrekken van de termijn is ook dat er dan minder mensen uit de boot zouden vallen. Ja, dan kan je gelijk het hele strafwetboek afschaffen.’

Een ander punt is de levensvatbaarheid van een baby. Op dit moment staan we aan de vooravond van belangrijke medische ontwikkelingen op dat gebied. Zo wordt er in Nederland gewerkt aan een kunstbaarmoeder die de grens van de levensvatbaarheid gevoelig kan verschuiven.

‘Dat is een belangrijke ontwikkeling waar op dit moment geen rekening mee wordt gehouden. Op dit moment wordt aangenomen dat een baby vanaf 24 weken levensvatbaar is. De kunstbaarmoeder kan die grens terugbrengen tot vroeg in het tweede trimester. Naarmate dat de kunstbaarmoeder verder ontwikkeld wordt zal die grens ook steeds verder opschuiven en groeit de kans op overleven van een foetus.’

‘De beschikbaarheid van een kunstbaarmoeder in de nabije toekomst roept een aantal juridische vragen op, waar ik me in wil verdiepen. Het gebruik van die kunstbaarmoeder gaat ons heel veel nieuwe inzichten en informatie opleveren. Via artificiële intelligentie kan je de ontwikkeling van een foetus in zo’n kunstbaarmoeder permanent monitoren. Dat kan nieuwe inzichten verschaffen omtrent pijnbeleving.’

‘Een andere punt is dat het introduceren van een kunstbaarmoeder het recht op niet zwanger zijn en het recht om ongeboren leven te vernietigen voor het eerst zal loskoppelen. Op dat moment bestaat er een alternatief

waarbij de vrouw een ongewenste zwangerschap kan afbreken en het kind toch kan overleven. Dat gaat de hele juridische benadering van het probleem abortus op z’n kop zetten. Ook het ethische vraagstuk komt dan in een totaal andere dimensie terecht.’

GROEN

U bent vooral met de juridische vragen bezig. Vanuit Groen werd al een voorstel gelanceerd om het recht op abortus in de Grondwet op te nemen. Hoe staat u daar tegenover?

‘Dat slaat nergens op. Nergens ter wereld, in geen enkel mensenrechtenverdrag of grondwet, is een recht op abortus opgenomen. Op dit moment is het exacte statuut van foetus onduidelijk, maar er is in de wetgeving wel impliciete erkenning van rechten van ongeboren kinderen terug te vinden.’

‘Zo erkent België het erfrecht van een kind vanaf het moment van de verwekking. Ook in het milieurecht wordt er rekening gehouden met het ongeboren kind. Maar op dit moment is het juridische statuut van het ongeboren kind niet bepaald. Daar wil ik onderzoek naar doen, waarbij ik rekening wil houden met de komst van de kunstbaarmoeder. Want wanneer die in gebruik wordt genomen kan dat voor een juridische revolutie zorgen. Daar heeft tot nu toe niemand bij stil gestaan.’

‘Er is op dit moment nog veel onderzoek nodig, op alle hande gebied. En de mogelijkheid om diepere inzichten te verkrijgen op wetenschappelijk gebied staat voor de deur, omwille van die kunstbaarmoeder. We gaan daarvoor zowel op medisch als juridisch gebied in een andere realiteit terecht komen. Ik stel dan ook voor om momenteel niet aan de termijnen te sleutelen, omdat we wel eens snel zouden kunnen constateren dat we barbaarse zaken uitvoeren wanneer blijkt dat de aanwijzingen dat pijnbeleving wel bestaat voor foetussen bevestigd worden. Er bestaat zoiets als het verbod op folteren.’

‘Het is moeilijk om een wet, eens die in voege is, terug te draaien. Op dit moment gaan sleutelen aan de wet is naar mijn mening onverantwoord. Er is gewoon nog te veel onderzoek nodig.’

VOORTREKKERSROL

Vanwaar komt die gretigheid binnen de commissie om de termijn voor vrijwillige zwangerschapsafbreking op te trekken?

‘Daar zijn verschillende verklaringen voor. België wil op ethisch gebied een progressieve voortrekkersrol spelen. Daarbij worden de rechten van het ongeboren kind bijna volledig opgeofferd voor het recht op zelfbeschikking van de vrouw.’

Aan de ene kant hoor je bij de leden van de commissie een grote bekommernis om alleen nog perfecte kinderen geboren te laten worden. Zo blijkt uit het rapport dat foetussen omwille van klompvoeten geaborteerd worden, terwijl dit heel goed opereerbare aandoening is

‘Op zich zitten er een aantal ranzige kanten aan die wil om de abortustermijn op te trekken. Aan de ene kant hoor je bij de leden van de commissie een grote bekommernis om alleen nog perfecte kinderen geboren te laten worden. Zo blijkt uit het rapport dat foetussen omwille van klompvoeten geaborteerd worden, terwijl dit heel goed opereerbare aandoening is. Langs de andere kant schemeren er meningen door die doen uitschijnen dat een kind dat mogelijk in armoede geboren wordt minder recht heeft op bescherming dan het kind van rijke ouders. De verwijzingen naar schrijnende situaties bij vluchtelingen of nu ook mensen met “mentale problemen” zetten de poort open voor abortus omwille van sociale redenen.’

‘Het is een vreemde gedachte dat het recht op leven van een ongeboren kind in een beschaafde maatschappij zou afhangen van de financiële of sociale situatie van de moeder of de ouders. Je merkt dat het krijgen van kinderen verbinden aan financiële aspecten toch op weerstand botst in onze maatschappij. Commercieel draagmoederschap is om onder meer die reden nog niet geregeld.’

‘Maar er zit nog een andere kant aan heel dit verhaal, waar zedig over gezwegen wordt. Binnen de wereld van de universitaire ziekenhuizen en het academische milieu, die innige banden hebben met de farmaceutische industrie, bestaat er een grote interesse voor foetaal weefsel. Dat is enorm belangrijk en gegeerd voor wetenschappelijk onderzoek. Daar duiken andere belangen op dan die van moeder of kind. Financiële en commerciële belangen. En daar mogen best wat vragen bij gesteld worden.’

CULTUUR - TAAL

WAT IS EEN LIPOGRAM ? PRINCEZINE mei 2023

Geensioneerd landschapsonderzoeker Aart de Veer verraste zijn afdeling Utrecht tijdens de Kerstbijeenkomst met een Opperlandse taal oefening. Hoe kun je wat zeggen en wat zegt dat over jou en de boodschap die je wilt overbrengen? Hoe maak je een zin als bepaalde letters 'verboden' zijn? Kun je een zin nog lezen als de letters in de woorden door elkaar geklutst zijn, als de zin geen spaties bevat, of als de eerste letter van elk woord weggelaten wordt? PrincEzine laat de lezer graag meegenieten van deze Opperlandse taaluitdaging.

De meeste teksten, in welke taal dan ook geschreven, zijn bedoeld om een boodschap over te brengen. Dit geldt in elk geval voor proza. In poëzie is de vorm ook van belang, bijvoorbeeld bij het gebruik van rijm of alliteratie.

Er zijn ook auteurs voor wie de vorm hoofdzaak wordt. In Nederland is Hugo Brandt Corstius met zijn *Opperlands* (Battus, Opperlandse taal- en letterkunde. Querido, 1981) hiervan dé exponent. Opperlandse teksten moeten aan strenge vormeisen voldoen, bijvoorbeeld door het gebruik van bepaalde letters te 'verbieden'.

Een buitenlands voorbeeld is de Franse wiskundige en schrijver Raymond Queneau, die met zijn *Stijloefeningen* (Raymond Queneau, Stijloefeningen, vertaald door Rudy Kousbroek. De Bezige Bij, 1980) laat zien dat hetzelfde verhaal honderd keer anders verteld kan worden. De inhoud blijft in grote trekken hetzelfde, maar de vorm verschilt, met als extremen de korte versie 'telegrafisch', en 'blijspel' waarbij het verhaal een toneelstukje is geworden. Juist door die vormverschillen ontstaan ook weer kleine inhoudelijke verschillen - en zo ga je als lezer ook twijfelen aan de waarheid: wat is nu het 'echte' verhaal?

Hieronder treft de lezer twee zinnen aan over bijeenkomsten van de Orde van den Prince, afdeling Utrecht. De inhoud is min of meer hetzelfde maar de 'vorm' verschilt sterk. Raad eens wat hier aan de hand is (voor je verder leest!).

1. Echt Utrechts: de afdeling Orde v.d. Prince komt maandelyks op de eerste woensdag bijeen in de Faculteitsclub en Peters Bistro.

2. 't Genootschap uit Utrecht 'der Princen' vergadert maandelijks het derde weekdagje beurtelings bij Faculty respectievelijk Peter 'Grift'.

Wat misschien direct opvalt: geen enkel woord uit zin 1 staat ook in zin 2, en het omgekeerde is ook waar. Verder valt in zin 1 de onjuiste spelling van maandelyks op en in zin 2 het rare woord weekdagje.

Welnu, het gaat in beide gevallen om *lipogrammen*. In zin 1 hebben alle woorden een even aantal letters: 2, 4, 6 enzovoorts. In zin 2 hebben alle woorden een oneven aantal letters: 1, 3, 5 enz.

In beide gevallen is dus het gebruik van circa 50% van alle Nederlandse woorden niet toegestaan*. Hierbij ga ik ervan uit dat er een 50-50 verdeling bestaat van 'even' en 'oneven' woorden.

De zin in gewoon Nederlands zou kunnen luiden: **De afdeling Utrecht van de Orde van den Prince vergadert beurtelings op de eerste woensdag van de maand in de Faculty Club en Peter's Bistro.**

CULTUUR - BOEKEN

JE HEBT GEWONNEN GALILEEËR

Anton Van Hooff

Uitgeverij Omniboek
Isbn 9789401919388
192 pag.
Kost 22,99 euro

Van Hooff, historicus en vrijdenker, beschrijft een intellectueel debat tussen heidense critici en prominente theologen in de oudheid.

Het boek tracht aan te tonen hoe en waarom de antieke intelligentsia het aflegde tegen geloofsverdedigers, apologeten en kerkvaders en het christelijk geloof zo uitgroeide tot een wereldreligie.

En dat, niettegenstaande het feit dat men diende te aanvaarden dat God een mens werd, door een maagd ter wereld kwam, ongeloofwaardige wonderen verrichtte en na drie dagen (volgens allerlei evangeliën) uit de dood opstond.

De auteur brengt, zoals hij schrijft op pag. 10 regel 13 "Tegenover de talrijke gelovige publicaties over het wonder van het vroege christendom kan een ontzuichterend tegengesteld gewenst zijn" en dat brengt de schrijver hier aan.

Het bestaan van Jezus wordt - zoals wij lezen in hfst. 2 regel 6 - door hem nooit in twijfel getrokken. Het boek leest niet zo vlot en is eerder een "meedenker", maar het behandelt een interessant thema.

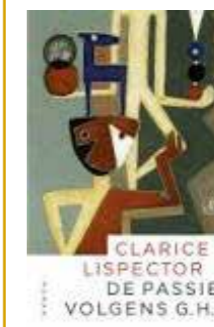

Frank J Goes

DE PASSIE VOLGENS G.H.

Clarice Lispector
Vertaling: Harrie Lemmens

Singel Uitgeverijen
Isbn 9789029514200, 9029514205
21,99 E

Ik ben orgiastisch ... kent u dat woord? Verslingerd op iemand of iets .. Na een artikel in De Standaard der letteren ontdekte ik de schrijfster Clarice Lispector (1920- 1977) Als Joods Oekraïens kind emigreerde ze met haar ouders naar Brazilië vanuit Oekraïne. Eerst in het arme Noord Oosten en nadat ze jong haar moeder verloor verhuisde het gezin naar Rio De Janeiro, waar ze rechten studeerde

. Ze sprak ettelijke talen : Hebreeuws en Jiddisch, Engels en Italiaans, het Portugees bleef het middel van haar schrijfkunst . Ze schreef sinds kindsaf verhaaltjes zonder plot en dat doet ze eigenlijk nog steeds. Ze huwde een diplomaat en verhuisde naar Napels , Londen en Bern , waar ze zich in Zwitserland absoluut niet thuis voelde ... vond het naast haar man lopen en het lege bestaan maar niks , scheidde en ging terug naar Rio met haar twee zonen . Daar moest ze aan de kost komen en dat deed ze met ... schrijven . Elke dag een column voor de Jornal de Brasil.. Alle alledaags gebeurtenissen verheft ze tot iets metafysisch , tot algemene bedenkingen .. Prachtig gebundeld in " De Ontdekking van de Wereld " In de ban van haar schrijfrant waagde ik me aan méér : "het Uur van de Ster" was haar laatste werk vooraleer ze als 57 jarige stierf aan kanker .. Het is een waar juweeltje , autobiografisch geïmpliceerd maar met zoveel mededogen voor het arme hoofdpersonage.

Ben dan aan zeer moeilijke opgave begonnen : De Passie van H.G. Passie als hartstocht ? Passie van Christus ? Je moet het heel traag lezen en vraagt constant al je aandacht : Versta ik de woorden ? begrijp ik wat ze bedoelt? Is er een diepere betekenis ? in de context ? ze schrijft als .. een orakel van Delphi... Je "pijngt" je in genot om de schrijfsels te "vatten" Je leest het traag .. lepeltje per lepeltje zoals een uitstekend gaaf gerecht.. Er zitten gewoon juweeltjes bij die blijven nazinderen .. Als geen ander kan ze "geestestoestanden beschrijven " Gewoon meesterlijk! Alleen de aanzet van haar boek De Passie van G.H.= Dit boek is als ieder ander boek. Maar ik zou blij zijn als het alleen zou worden gelezen door mensen met een volwassen ziel. Mijzelf

bijvoorbeeld heeft het personage G.H. heel geleidelijk een vreugde bezorgd die ongemakkelijk was, maar wel vreugde heet. Clarice Lispector. Levendig vertaald door Harrie Lemmens Lispector is de gepersonifieerde twijfel, daarom is ze vaak zo dubbelzinnig, formuleert ze aforistische zinnen of noteert ze gedachten die paradoxaal zijn. Leven is voor haar vaak lijden omdat de angst domineert. Ik citeer haar: "De angst heeft me altijd geleid naar wat ik wil en omdat ik wil ben ik bang. Heel vaak was het de angst die me bij de hand nam en me leidde. De angst leidt me naar het gevaar. En alles waar ik van houd is gevaarlijk." Haar denken is altijd in beweging, een stroom waarbij de ene gedachte telkens leidt tot een andere gedachte. De vragen 'wie ben ik?' en 'wat is de wereld?' zijn vrijwel in elk stuk impliciet aanwezig. 'Excusez le mot, maar ik ben een mysterie voor mezelf', schrijft ze in 1970. 'Nee echt, ik begrijp mezelf niet.' Ze vindt zichzelf geen mysterie omdat ze zo'n raadselachtig of geheimzinnig figuur is. Ze is een mysterie omdat ze een mens is, een vrouw, 'het onbegrijpelijkste van alle levende wezens'. Het menselijke bestaan is gelimiteerd en daardoor ondoorgrondelijk omdat we meer niet weten dan wel. In 1973 schrijft ze: Wat ik voel, doe ik niet. Wat ik doe, denk ik niet. Wat ik denk, voel ik niet. Wat ik weet, weet ik niet. Wat ik voel, weet ik niet. Ik begrijp mezelf niet en doe alsof ik mezelf wel zou begrijpen. Het absurde is de kloof die ontstaat door het zwijgen van de wereld en het verlangen van de mens naar antwoorden. De wereld blijft raadselachtig en duister en elk antwoord is voorlopig. Ze accepteert deze situatie zonder te berus-

ten, want berusting zorgt voor onverschilligheid. 'Ach, hoe verslind ik hongerig en gretig het verzet.' De revolutie is de onophoudelijke twijfel, het onafgebroken stellen van vragen, met als onderliggende gedachte: 'De betekenis ben ik.' En wat is ze geworden? vraagt ze. 'Ik ben iemand geworden die op zoek is naar onze diepste gevoelens en woorden gebruikt die dat uitdrukken.'

Hier mijn persoonlijke selectie van de door haar geschreven zinnen: In het begin was het JA woord "Een molecule zei JA tegen een andere molecule" "je dag is een aan de dood ontfutselde dag" "Wat zal ik terugverlangen naar mezelf als ik doodga" "Intussen zijn de wolken wit en is de lucht helemaal blauw. Waarom zoveel God. Waarom niet een beetje voor de mensen." "Stille sterrenbeelden en de ruimte die tijd is en niets te maken heeft met haar en met ons. Oneindigheid is een aaneenschakeling van eindigheden en nadien is er nog oneindigheid .. het is geen kwantiteit .. het is een kwaliteit. in "de Passie van GH3.. wat zijn de initialen GH? Het genus humanum? Het lijkt wel Kafka ? het laat me ook denken aan Patrick Süskind .. "De Duif" "In ieder geval .. ik ben "gebeten" !Ze mag gerust bij de wereldliteratuur behoren ! Prachtig is ook hoe ze door haar schrijfkunst de wetenschap benadert : Het wonder ligt net tussen wat er ligt tussen het getal 1 en het getal 2. Het is als intuïtief denken dat de quantumfysica benadert ... een kruisbestuiving?

Lieve Van Ermen

SCHILDERKUNST

Wij borduren (ik zou zeggen schilderen, indien ik dat kon) graag verder op het thema opgestart in Periodiek 2/2022-HET OOG EN DE KUNSTENAAR.

Hoe reageren kunstenaars, en meer bepaald schilders, wanneer zij gehinderd worden door een oogandoening. Ik vermeld er drie erg belangrijke in hun eigen domein. **CHARLES MERYON** (1821-1868) was gestoord door een **slecht kleurzicht**. Hij kon de kleuren van rijpe aardbeien niet onderscheiden van die van bladeren.

Een dergelijke aandoening wordt dikwijls bestempeld als kleurblindheid maar dat is een foute term. Achromatopsie of kleurblindheid-het zien van enkel grijs tinten- bestaat maar komt zeer zelden voor en tast slechts 1/40.000 personen aan terwijl een gestoord kleurenzicht 8% van de mannen en 0,4% van de meisjes treft. Al vroeg in zijn carrière (rond zijn dertig jaar) schakelde Meryon dan over van schilderen naar etsen en werd de grootste graveur van de 19de eeuw.

Hij legde zo, in de tijd dat Georges-Eugène baron Haussmann onder Napoleon III in de tweede helft van de negentiende eeuw het middeleeuwse Parijs aan het transformeren was, oude historische gebouwen die met verdwijnen bedreigd waren, vast in zijn grafische werken.

Zijn beperkt kleurzicht liet hem wel toe, door middel van graveren, nuances uit te drukken door het gebruik van sterke contrasten van zwart en wit.

Meryon leed ook aan melancholie en overleed uiteindelijk in een asiel.

Toen **HILAIRE EDGARD DEGAS** (1834-1917), die als impressionist startte, rond zijn veertig jaar aan elk oog een **maculaletsel** opliep verminderde zijn centraal zicht tot rond de 10% aan elk oog, zodat het werken met olieverf niet meer lukte voor hem. Maar hij gaf niet op en startte ermee pastel te gebruiken en maakte in die latere periode zijn grootste werken.

Hij veranderde ook noodgedwongen zijn stijl. Niet iedereen zal een Degas herkennen in Madame Paul Valpinçon met chrysanten, een zeer gedetailleerd werk uitgewerkt op zijn 31 jaar met olieverf op doek.

Pastel werkt gemakkelijker en is eenvoudiger te corrigeren. Degas maakte de lijnen breder en minder gedetailleerd en gebruikte ook fellere kleuren. De typische Degas stijl wordt dan herkenbaar aan de zwierige bewegingen en studies rond de beweging van het menselijk lichaam. De krijtjes die hij gebruikte voor zijn pastelwerken zijn nog steeds geëxposeerd in de **MUSÉE D'ORSAY** in Parijs.

Het VNZ, je preventief gezondheidsfonds

Terugbetalingen tot 400 euro:

- Diëtist tot **50 euro**
- Lidgeld sportclub tot **30 euro**
- Medische apps tot **20 euro**
- Oordoppen op maat tot **50 euro**
- Psychologische begeleiding tot **100 euro**
- Rookstopmiddel tot **50 euro**
- Sportmedische keuring tot **50 euro**
- Vaccinaties tot **50 euro**

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds

Ontdek meer voordelen op vnz.be of bel 015 28 90 90
VNZ, verrassend voordelig

Maar iedereen die het werk "Twee dansers op het podium", in 1874 met pastel gemaakt, bekijkt zal er een typische Degas in herkennen.

En dan tonen wij hieronder graag een van zijn laatste werken. Degas maakte het in 1910 met een visus van amper 1/10 aan elk oog:

het werk heeft niets ingebonden aan zwierigheid, compositie en beweging maar alle details (handen, voeten) zijn verdwenen.

Er is geen mooier voorbeeld van invloed van oogafwijkingen op het werk van de kunstenaar dan het verhaal van de **cataract** van **CLAUDE MONET** (1840-1926). "Impression, soleil levant", Claude Monets schilderij uit 1873, gaf zijn naam aan de stijlrichting impressionisme, maar Monet was ook reeds actief voor de jaren van het Frans impressionisme.

Tijdens een tentoonstelling in Venetië in 1908 ondervond Monet voor het eerst storingen wat zijn zicht betreft. Hij was niet tevreden met een aantal van zijn werken en vernietigde een deel ervan.

In 1912 werd hij dan met bilaterale cataract gediagnosticeerd door een plaatselijke arts en later raadpleegde hij vier oogartsen, onder wie de beroemde artsen dr. Morax en dr. Liebreich. Monets vriend Georges Clemenceau, een arts en een politicus die later premier zou worden, adviseerde een operatie. Maar Monet was angstig en stelde zijn operatie uit nadat hij de slechte resultaten van zijn

collega-schilders Mary Cassatt en Honoré Daumier had vernomen. In 1914 nam Monet nog een opdracht aan om twaalf doeken te produceren; grote waterlelieschilderijen, als een geschenk aan Frankrijk en hij herschikte zijn atelier in 1916 voor dat doel.

Ten gevolge van zijn staar en het effect daarvan op zijn kleurherkenning, diende Monet zijn tubes verf te markeren en hield hij een strikte kleurvolgorde aan op zijn palet.

De troebele gele cataracteuze ooglen absorbeert de korte golflengten zodat het blauw licht niet meer doordringt tot aan de fotoreceptoren van het netvlies en de persoon alles geliger en bruiner ziet. Dat is goed te merken wanneer wij de twee werken van Monet bekijken-links gemaakt voor zijn cataractlijden-rechts uitgevoerd met cataract. Geleidelijk aan nam zijn cataract-een aandoening die leeftijdsgebonden is-toe.

De verandering in kleurgewaarwording is duidelijk zichtbaar voor de operatie, bijvoorbeeld in *Le bassin aux nymphéas* (links) en *Le pont japonais* (midden)-rechts gans wazig ten gevolge cataract. De blauwe kleuren waren dominant in het schilderij van 1899, maar waren vrijwel verdwenen in het werk van 1918 waar de rode en gele kleuren dominant werden.

Hij besliste dan uiteindelijk om zich te laten opereren-de vertroebelde ooglen wordt verwijderd-maar hij is zeer ongelukkig want het kleurverschil tussen het niet geopereerde oog (kleuren in het bruin) en het geopereerde oog (kleuren in het blauw) is te groot. Monet was de wanhoop nabij, want hij kon zich niet aanpassen aan het gewijzigde zicht na de ingreep.

Hoewel hij 70% van zijn centrale gezichtsscherpte herwon na zijn operatie, bleef hij zwaar gehandicapt door de veranderingen in kleurperceptie. Later, in de zomer van 1925, schreef oogarts Jacques Mawas Monet geel getinte glazen voor, een voorloper van de getinte kunstmatige implantaten die nu in gebruik zijn. Monet was uiteinde-

lijk tevreden met die bril en hij kon weer aan het werk als voorheen. Korte tijd later, in december 1926, overleed Monet als verwikkeling van een chronische obstructieve longziekte door longkanker.

Het opvallende voorbeeld van de invloed van kleur wordt aangetoond in de schetsen gemaakt door Monet terwijl hij, na de operatie, experimenteerde om zo de kleurverschillen tussen zijn twee ogen te ontdekken. Hij schetste hetzelfde onderwerp, *Het huis gezien vanuit de rozentuin*, vele malen vanop dezelfde plek. Eenmaal gebruikte hij daarvoor zijn linkeroog, door cataract getroffen: het schilderij toont warme roodbruine en gele kleuren en weinig details. Wanneer hij hetzelfde onderwerp schilderde met behulp van zijn geopereerde rechteroog, zien wij niet alleen de koude blauwe, indigo- en violetkleuren, maar ook meer details. Oogarts Lanthony heeft de kleurverhouding in de twee werken wetenschappelijk ontleed. Op het schilderij gemaakt met het cataract oog zien we 73% van de warme kleuren in vergelijking met 16% in het schilderij gemaakt met het geopereerde oog. Het omgekeerde geldt voor de koude kleuren: slechts 27% aanwezig in het werk gemaakt met het cataract oog en oplopend tot 84% in het werk gemaakt met het geopereerde oog (Lanthony 1999).

Frank J Goes

Referenties

Goes F. Door het oog van de kunstenaar. Goes F. eigen beheer-2019 1-214

Lanthony Ph. Les yeux des peintres. L'âge d'homme 1999 :1-165

TENTOONSTELLINGEN

BELGIE

Antwerpen à la carte.

Museum Aan de Stroom, Antwerpen

Is een stadswandeling uitgewerkt met focus op enkele bijzondere hotels, vaak in historische panden waar een verhaal aan verbonden is.

Restauratie Lam Gods

De zeven panelen van Lam Gods verhuizen voor restauratie naar MSK Gent

De restauratie van het Lam Gods is een werk van lange adem: van 2012 tot 2016 werden de buitenpanelen gerestaureerd. In de tweede fase tot 2019 werd het centrale paneel onder handen genomen. Daarbij kwamen de oorspronkelijke ogen van het lam tevoorschijn. Die bleken er heel anders uit te zien dan de overschilderingen. Het originele lam van Jan Van Eyck bleek een uitgesproken snuit en grote frontale ogen te hebben. Nu start de derde fase: het bovenste register van de binnenluiken. Het gaat om zeven panelen: de drie centrale panelen met Onze-Lieve-Vrouw, God de Vader en Johannes de Doper en de zijluiken met Adam, Eva en de zingende en musicerende engelen.

Tien jaar na start: laatste fase van restauratie "Lam gods" kan beginnen en zal in 2026 afgerond moeten zijn

De zeven panelen die in restauratie zijn, worden vervangen door hoogwaardige kleurenfoto's, zodat de bezoekers in de Sint-Baafskathedraal een realistisch beeld krijgen van de kunstwerken. In het Museum voor Schone Kunsten van Gent werken de restauratoren in een atelier. Bezoekers van het museum kunnen hen door een raam aan het werk zien.

Van Bosch tot Tuymans - Een vitaal verhaal.

In het MSK Gent (vasty tenttonstelling) zullen we kennis maken met de totaal heringerichte presentatie van de vaste collectie. Op het nieuw parcours worden tal van nieuwe werken voor het eerst aan het publiek getoond en drie actuele kunstenaars hebben hierbij hun sporen nagelaten. Het museum heeft gekozen voor een transhistorische aanpak waarbij landschappen en menselijke figuren elkaar ontmoeten om de evolutie van de 19-eeuwse en Europese kunst te illustreren. Oud en modern worden met elkaar geconfronteerd om de beeldende kunst sinds de middeleeuwen te accentueren.

Uitzonderlijk gingen bij de herinstallatie drie hedendaagse kunstenaars in dialoog met de historische collectie. Luc Tuymans schilderde voor het eerst in zijn carrière een fresco 'The Arena'. Patrick Van Cakenberghe creëerde in de Noord-Nederlandse zalen een curieuze 'wonderkamer' en Ria Verhaeghe toont in de laatmiddeleeuwse zalen haar 'Vertikals' die met hun houten drager en bladgoud doen denken aan de Vlaamse Primitieven.

Tentoonstelling 'e-Expo "Kloosterke van Liefde" in Erfgoedhuis Zusters van Liefde

In onze virtuele tentoonstelling 't Kloosterke van Liefde maak je kennis met de straffe toeren van de Zusters van Liefde in de Gentse zorggeschiedenis. Vanuit hun Kloosterke in de Molenaarsstraat hebben deze religieuze vrouwen 200 jaar baanbrekend werk verricht in de ziekenzorg, de psychiatrie, het kleuter-, meisjes- en dovenonderwijs. Molenaarsstraat 24, Gent vaste tentoonstelling.

DIVA, a Brilliant Story.

In de vernieuwde vaste expo 'A Brilliant Story' (2023) Suikerrui 17-19 Antwerpen, je de verschillende fases van een juweel of zilverwerk. Zie hoe diamanten worden gedolven, hoe zilvermeden te werk gaan en kom meer te weten over de kunst en het gebruik van deze prachtige voorwerpen.

Ensor en Spilliaert museumvleugel

Mu.ZEE, Romestraat 11, 8400 Oostende
Elke week onthullen we een nieuw fragment en nemen we je mee door de wereld en de werken van James Ensor. Ontdek de twee grootmeesters van Oostende in de nieuwe Ensor en Spilliaert museumvleugel.

INTERNATIONAAL

Faith Ringgold, Black is Beautiful, Musée Picasso, Parijs, 31 januari – 4 juli

Feministe, mensenrechtenactiviste, illustratrice van kinderboeken, schrijfster, professor, maar ook een kunstenaar die zich vrijelijk liet inspireren door de iconen uit de kunstgeschiedenis. Faith Ringgold laat zich niet meteen in een definitie vatten. Dat ze in een het Picassomuseum in Parijs een overzichtstentoonstelling krijgt dankt ze onder meer aan de inspiratie die de *Demoiselles d'Avignon* haar bood, maar zeker door haar relevantie voor de hedendaagse kunst.

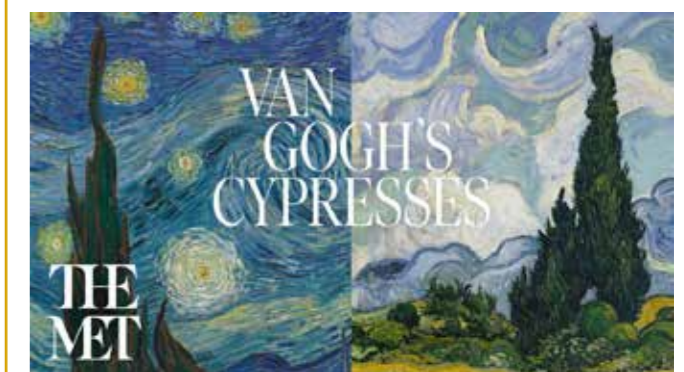
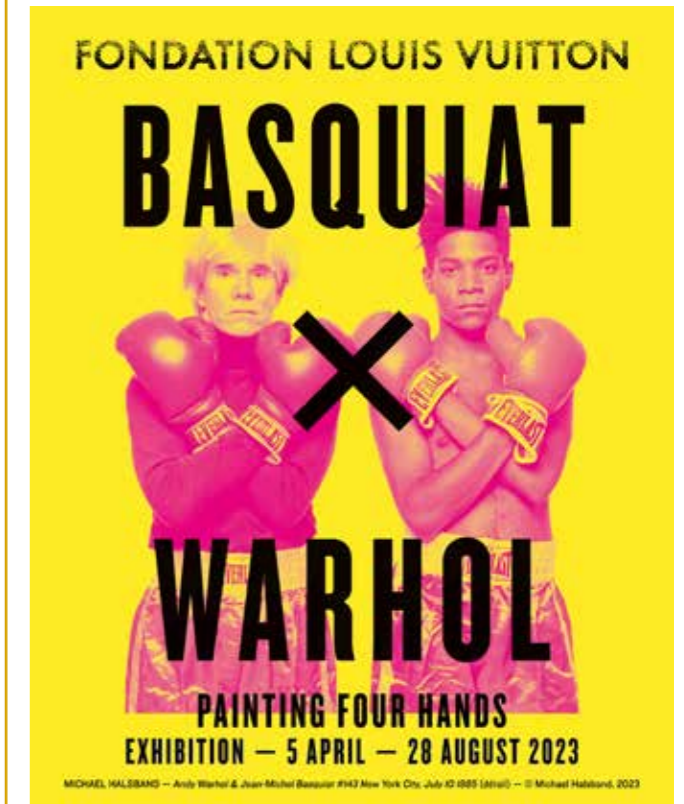
After Impressionism: Inventing Modern Art The National Gallery, Londen, 25 maart – 13 augustus

Cézanne, Van Gogh, Rodin, Picasso, Matisse, Klimt, Kandinsky, Mondriaan, ... De lijst van kunstenaars in deze expo doet een beetje duizelen... Een flinke duik in de kunstgeschiedenis, meer bepaald in de fundamentele verschuivingen ervan tussen 1886 en 1914.

Basquiat x Warhol, à quatre mains, Fondation Louis Vuitton, Parijs, 5 april – 28 augustus

In 2018 wijdde het Fondation Louis Vuitton reeds een grote retrospectieve aan het werk van Basquiat. Het doet het nog eens over, maar ditmaal aan de hand van het werk dat hij samen met Andy Warhol maakte. Een honderdtal werken tonen de 'energie en kracht' die uit deze samenwerking voortkwam. Een interessante invalshoek alleszins...

Van Gogh's Cypresses, MET, NY, 22 mei – 27 augustus

'De meest bekende bomen uit de kunstgeschiedenis', worden ze wel genoemd. De focus op één enkel thema in het oeuvre van Van Gogh biedt alleszins een interessante manier om zijn praktijk en de evolutie ervan nauwlettend te volgen. De cypressen waren voor hem dan ook niet zomaar een boom, ze waren een belangrijke inspiratiebron voor de kunstenaar.

F J Goes

IN MEMORIAM

TER HERINNERING AAN HERMAN BRIJSSINCK
(1933 – 2023)

In 1959 verhuisde Herman met zijn vrouw Greta en hun dochtertje Gertje vanuit Ninove naar Dilbeek. Daar speelde hij een hoofdrol in het behoud van het Nederlandstalig karakter van Dilbeek en de Vlaamse Rand, evenals van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel.

In de zestiger jaren bouwde het Dilbeeks gemeentebestuur het cultureel ontmoetingscentrum “Westrand”: Herman ondersteunde samen met andere vrijwilligers het initiatief met de oprichting van de Westrandkrant, een maandblad, gedrukt op 15.000 exemplaren. Bij de opening van Westrand kwamen een paar duizend mensen opdagen.

Toen een vijftal jaren later het Egmontpact met het inschrijvingsrecht opdook, ging het Dilbeeks gemeentebestuur, naast vele Vlaamse verenigingen, in het verzet. Onder impuls van Herman kwam de actie “Waar Vlamingen thuis zijn” op gang. De slogan was gericht tegen dat deel van de Franstaligen die nog steeds weigerden het Nederlandstalig karakter van de Rand te aanvaarden.

Toen vanuit de zes faciliteitengemeenten de vraag om steun kwam, ontwierp Herman met en voor hen een nieuwe actie met de slogans “Wij houden van alle Zes” en “Wij houden van alle mensen die het Vlaams karakter van onze gemeente eerbiedigen”. Uit die actie ontstond de eerste “Gordel” op 27 september 1981 in Sint-Genesius-Rode. In 1993 waren er 112.659 deelnemers.

Tussendoor ontwierp Herman nog een campagne voor het toen slabakkende Nederlandstalig onderwijs te Brussel. De tekst “Goed tweetalig, echt drietalig worden in Brussel, dat kan in ’t Nederlandstalig onderwijs” verscheen op 20 m2-affiches in het hart van Brussel, en jaar na jaar groeide het Nederlandstalig onderwijs terug aan.

Het project “ROETS” oversteeg de grenzen van Dilbeek, de Vlaamse Rand en Brussel, en kreeg eerst Vlaanderen en later de Lage Landen tot doelgroep. Het Roetsverhaal begon 20 jaar geleden, toen Herman deel uitmaakte van een BRT-jury die nieuwe journalisten moest aanwerven: de meesten bleven het antwoord schuldig op de vraag wie Maria van Bourgondië of Peter Benoit waren. Dat bracht Herman op het idee een historische kalender te maken met elke week het verhaal over een markante persoon. Hij vond het Davidsfonds bereid om de kalender uit te

geven en in 2005 verscheen de eerste ROETS. De missie is bij het brede publiek interesse wekken in de geschiedenis van de Lage Landen. Het project draait op een groep historici, wetenschappers, Neerlandici en heel wat vrijwilligers die pro Deo meewerken. In 2010 kreeg ROETS de Visser-Neerlandiaprijs voor Cultuur. Sinds zijn ontstaan vertelde ROETS het verhaal van bijna 1.000 markante personen.

De uitvoering van deze taken veronderstelt de combinatie van een aantal eigenschappen: creativiteit, doorzettingsvermogen, de kunst om mensen te doen samenwerken en de kunst om ideeën te verkopen; allicht heeft zijn job bij de luchtvaartmaatschappij KLM hem daarbij geholpen. Hij verwees zelf ook naar een uitspraak van François Perin in het Rassemblement Wallon: “Les fleurs sont plus dangereuses que les tomates”, dus eerder verleiden dan strijden.

Herman kreeg bovendien de volle steun van zijn echtgenote Greta, die echter acht jaar geleden overleed. Sindsdien mocht hij nog meer steun ondervinden van zijn naaste familieleden.

Met dank voor de informatie aan Hermans dochter Gertjie, aan de voormalige Dilbeekse burgemeester Jan De Craen, aan Hermans Roetsmedewerkster Jo Vranckx en aan Koen Van Camp.

Eric Ponette, 27 april 2023

Ook een expert heeft soms een expert nodig.

Wij brengen
onze service
tot bij u in de
praktijk.

Maak een afspraak
op kbc.be/mediservice

POLITIEKE
ACTUALITEIT

CULTUUR

Wandelen
doorheen de
geschiedenis
van
VLAANDEREN

Geschiedenis
van de
geneeskunde

(F)ACTUEEL

DE SPLISTING VAN
DE GEZONDHEIDSZORG
IN BELGIË

